

אשר יאהב ד'

כולל מכתבי הדרכה
וקבלת יסורים
שנכתבו
בעקבות הסתלקות

חברות דברי חזוק והדרכה

052-718-3997

052766-8996

תוכן ענינים

אשר יאהב ד'

- משפטי השם אמת צדקו יחדיו ..... א
- להשתמש עם היסורים כדי להתקדם ..... ב
- מי שיותר קרוב להשי"ת זוכה ליסורים ..... ג
- הכל מגיע מאהבה, שמביאה לטפל בקרובים ..... ד
- מאורעות המכריזים שנשלחו לכתובת שלנו ..... ה
- אין לחפש רעיונות מכח היסורים ..... ה
- ע"י היסורים מתקרבים להקב"ה, ומתפללים יותר טוב ..... ז
- היסורים הם אות כבוד ..... ח
- לשמוח כדי לשמח ..... ח
- גודל מעלת היסורים ..... ח
- לשמוח ביסורים, ולהודות עליהם ..... ט
- לאחר הידיעה - אין מקום לצער ודאגה ..... ט
- אין לחפש את סיבת היסורים דוקא בדבר שנעשה עכשיו ..... י
- לפעמים החשבון הוא גם בעוונות הדור, וזו חשיבות ..... יא
- כשמתבוננים באהבת השי"ת אין מקום לצער על היסורים ..... יב
- לחדד את הידיעה שהכל זה רק פְּרִידָה זמנית ..... יג
- כשנשלם התיקון זה הזמן הראוי לצאת מן העולם ..... יג
- אשי ישראל - הקרבת נשמות הצדיקים ..... יד
- זכות החיזוק שבעקבות האסון ..... טו
- למעט בצע כדי למעט צער השכינה ..... טו
- דברי הרמב"ן בדרך האבילות הראויה ..... טו
- סיכום הדברים ..... יז

ליקוט מתוך מכתבי התעוררות

לשמוח ביסורים ..... יח
להתפלל להפיק התועלת מהיסורים ..... יט
לשמוח ביסורים שיטהרוהו ויזכה להבין התורה ..... יט
מידת הצער שנגזרה על האדם אינה תלויה במה שחושב שטוב לו ..... כ
חובת האדם למנוע צער מדברים המצערים אותו ..... כ
להתבונן בשמחת מה שזכינו ולגרש את התוגה ..... כא
הצער תלוי ברצון – ומי שמבין מתענג על היסורים ..... כא
יסורי אי נעימות ..... כב

אם היה ניתן לראות את התענוג הגדול ..... כג
כאשר האדם מתחזק בביטחון מתרבה כוחו וזכויותיו ..... כד
מותר להרגיש שזה יסורים ..... כה
לא נסתלק בקצף ועונש ..... כה
מה בידינו לעשות לעילוי נשמתו ..... כו
להאמין במה שטוב ..... כז
רק הרויחה ממה שעבר עליה ..... כח
אם חיתה חיים רגילים וכי היתה מגיעה למה שהגיעה ..... כט
לא הפסיד מאומה מפטירתו בדמי ימיו ..... כט
לנצל את הקירבה לאבי יתומים לבטוח ולהתפלל ..... ל
מעשי הצאצאים מצילים את הוריהם מן הדין ..... ל
יסורים בהשגחה פרטים להראות שהם מאהבה ..... לא
יש שמתים בנשיקה כדי שידעו שזה מאת ד' ולא ממחלות ..... לב
להתבונן באמת שהבן חזר לאביו ..... לב
אילו היה מתגלה לנו בחלום ומספר חלקו בגן עדן ..... לג
האבות יודעים מה קורה לבניהם בעולם הזה וממליצים טוב עליהם ..... לד

הרוח מחזיקה את הגוף ..... לד
 ע"י היסורים זוכה לעלות לעולם שכולו אור ..... לה
 יסורי זיכוך של אהבה וקורבה ..... לו
 הרגשת הקשר הרוחני נותנת כח לסבול ..... לו
 כשרואים את ההשגחה בטוחים בהמשך קיום ההבטחה ..... לו
 לשמוח כדי לשמח את הקב"ה שקרוב אליכם יותר מכל ..... לח
 הרבה בתים הצליחו ע"י שהקב"ה מילא את מקום האב ..... לח
 נחמה אמיתית היא רק ביד ד' ..... לט
 אין מקומו של בן המלך ב"כפר" כלל ..... מ
 להתבונן בחלקה הטוב בגן עדן ולהתנחם בכך ..... מא
 מעתה תהיו יותר קרובים ..... מב
 בקבלת יסורים באהבה מונעים צער השכינה ..... מב
 לפעמים שולחים יסורים גדולים כדי להקל את צער הפרידה ..... מג

עניינים פרטיים

צער מיתת אשתו של אדם ..... מד
 הרבה מגדולי ישראל שנשותיהם נפטרו בצעירותם ..... מה
 תלמיד חכם לא מת ..... מה
 מיתה משונה ..... מו
 על מי שנטרפה דעתו ..... מז
 לטובתי נשברה רגל פרתי ..... מז
 לכתך אחרי במדבר ..... מח

שמחות ומועדים בשעת אבל

לשמור על שמחת הרגל ..... מט

שמחתם של שלשת השותפים ..... מט

דמעות גיל וצער ..... נ

לדקדק בדיני אבילות

להעריך דיני האבילות ..... נב

מכתבים נוספים

להאמין שהכל נעשה מאבינו אב הרחמן ..... נג

כשלא נותנים לשמוח מתוך היסורים זה מראה אהבה מיוחדת ..... נד

אשר יאהב ד'

משפטי השם אמת צדקו יחדיו

הנוסח של הברכה הרביעית בברכת המזון בבית האבל, "הוא הטיב הוא מטיב הוא יטיב לנו, המלך החי, הטוב והמטיב, קל אמת, דיין אמת, שופט בצדק, לוקח נפשות במשפט, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו, כי כל דרכיו במשפט, ואנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו, גודר פרצות ישראל הוא יגדור הפירצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה, הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד לחן ולחסד ולרחמים..." ונוסח צידוק הדין "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט קל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא".

ענין קל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא, שכל דרכיו במשפט ובמדה, וכל דין ועונש, כולל הרבה סוגי הכרעות וגורמים, זה לא בהכרח שיש נקודה אחת שעל פיה הוכרע הדין, וכמו שכתוב משפטי השם אמת צדקו יחדיו, שאם לאחד מהמשפחה לא מגיע הצער הזה, כולם ינצלו, כי הם צדקו "יחדיו".

וכן כשיש הרבה אנשים שקשורים לצרה, כל אחד שמגיע לו צער מהצרה הזו, זהו חשבון פרטי כלפיו, ולא חייב להיות שנקודה אחת גורמת את הכל, ואת צער כולם.

למשל גם אם בעוונות הדור נגזר על אדם להגן על הדור, ביחד עם זה נותנים לו עוד חלקים, בינתיים יגבו ממנו את החוב שהוא חייב, ומהמשפחה את החוב שהם חייבים, זה לא שאם יש פרט אחד זה כל מה שזה בא לומר.

האדם מוגבל, והוא עושה פעולות לפי נקודות מסוימות, אבל קל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, כולל בהכרעת הדין את כל החלקים, וכן מוצאים בגמרא שאמרו על עונשים שקיבלו "הא והא גרמא ליה", שהיו כמה גורמים לגזר הדין, גם מצד כפרת עוונות, וגם מצד גורמים במציאות.

"צדקו יחדיו" כולל הרבה חלקים יחדיו, יחדיו התועלת שתהיה לו מכך, יחדיו היסורים של הכפרה שבעקבות התשובה, יחדיו להגן על הדור, ולא שיש נקודה אחת שזו הסיבה, אלא זה יכול לכלול צדקו יחדיו של חשבונות של כמה אלפי שנים.

וכמו שכתוב אחד מן המשפחה שמת תדאג כל המשפחה, כי כל אחד היה שותף בענין הזה, אם היה אחד שלא התכוונו אליו זה לא היה קורה! אין מי שיגיד שזה ההוא וההוא, כי אם לא כל השותפים בענין היו ראויים לזה לא היה מגיע, וכמו שמצינו במדה טובה שבזכות אחד נצולין כל בני העיר ושנים מצילין על כל המשפחה כמ"ש בסנהדרין על הפסוק והבאתי אתכם אחד מעיר וגו', (ויש עוד ענין שכאשר מטפלים במשפחה בגזר דין, אז הדין מתוח כנגד כולם, כי הם הובאו יחד במשפט, וגם הרי נסמכים אחד על השני בזכויות, ובדרך העולם כגון שאחד המפרנסים נפטר, וכיו"ב, דנים כל אחד במצבו החדש, וזהו שאמרו משל כגל של אגוזים, שאחד שיוצא הוא מנענע את כל הגל, ובשעת הדין צריך רחמים).

אמנם לפעמים יש אחד שהוא הגורם העיקרי ואז צריך יותר זכויות שלאחרים זה לא יגיע, ולא יענשו איתו, אבל הכל אמת, כי קיבלו את עונשם המגיע להם, אלא שהיו מאריכים להם אם לא הגורם הזה.

להשתמש עם היסורים כדי להתקדם

וגם אם יגידו לאדם שזה קרה בעונות הדור, ושזה נשמה זו, שהיתה צריכה רק תיקון כזה, גם אם הכל נכון, עדיין כל החלקים נכונים, ויש כאן ודאי גם התייחסות פרטית כלפיו, כי זו כפרת עוונות וזה יקדם את האדם ויעזור לו, וכמו שכתוב שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורים, א"כ היסורים משמשים לקדם את האדם ולהעלותו בדרגתו כדי שיהיה ראוי ויוכל לקבל את המתנות, ואף אם יש יסורים שאינם יסורים של אהבה [שזו דרגה גדולה מאד], מ"מ בזכות היסורים שיש עוד כמה וכמה סיבות להם, האדם זוכה להתעלות, וזה היסורים הטובים שאת אשר יאהב השם יוכיח, שמגיעים כיון שמשמים רוצים לעזור לאדם הזה [כמבואר בתדב"א הובא להלן].

ומי שמשתמש בהם כראוי אכן באמת זה מה שרצו מן השמים, שהוא ירויח מהענין, כי הרי כולנו כאן בפרוזדור, ויש תכלית לעולם הזה, העולם הזה הוא רק הדרך המובילה

למחוז חפצינו, ואם מקשים על האדם את הדרך כדי שיצליח להגיע למקום הנכון, והוא משתמש בזה כמו שצריך, להכנע ולהשבר במידה מסוימת, הוא הרויח את תכלית היסורים, "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם".

אבל מי שמתייאש מהיסורים, או מי שלהיפך נשאר אדיש, הפסיד את כל הענין, הדבר דומה לילד שאביו מכה אותו כדי לחנכו, שיש כמה סוגי ילדים, יש ילד שבכלל לא מתייחס ומתעלם מהמכות כאילו לא היה דבר, ויש ילד שנכנס לצער ומסתגר בדכאון, ועל שניהם האב יודע שאין כאן עם מי לדבר, רק ילד שמרגיש את הנזיפה ומשתדל, זה מה שהאב רוצה, לא האדישות צודקת ולא היאוש צודק, אלא רק מי שע"י ההכאה עוזרים לו והוא משתמש עם זה כדי להתקדם, [וכלשון הרמב"ן כי אומץ הלב בזה הוא מדרך המרד, והמורכך בו מדרכי ההודאה והתשובה], וזה כולל את כל החלקים שמדברים אל האדם, ולא דוקא לפרט מסוים, ולכן אין מה להפריד את העניינים שאם זה עונש וזה חובה זה לא זכות, זו לא סתירה, אלא כל החלקים נכונים, זה ודאי גם עונש וגם זכות.

כמו כן מה שמוזכר בחז"ל [הובא להלן] שלפעמים נותנים לאדם להוליד בן עם נשמה שצריכה לבא לעולם הזה לשנים מועטות כדי שיהיה לו יסורים, נותנים לו את זה מראש כדי שאח"כ יסבול מזה ויצטער מזה, ואע"פ שמראש זה הגיע אדעתא דהכי, זה לא אומר שזה לא עונש, כי כל המציאות שלנו בעולם היא רק תהליך של דברים, לכל פעולה או מאורע שקורה לנו יש איזו מטרה, למשל אדם מפחד מאיזה דבר שיקרה לו ובסוף הוא ניצל, או שהתברר שלא היה ממה לפחד, זה ג"כ יסורים גם אם בסוף לא קרה כלום, שנה שלימה הוא סובל סביב הענין הזה, זה יסורים, זה קידם אותו, גם זו מטרה!.

מי שיותר קרוב להשי"ת זוכה ליסורים

זה מה שנקרא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורים, אם יש עם מי לדבר וזה יעזור לדבר אליו, דוקא בו מטפלים, מי שיותר קרוב, רוצים יותר לעזור לו כי מגיע לו וגם משום שיודעים שזה יעזור לו, ולעומתו, עם אנשים אחרים לא מתעסקים כל כך כי בין כך לא יועיל להם, וגם לא מגיע להם שכל כך יטפלו בהם.

רגילים לומר שבשביל להוכיח את השני צריך לאהוב אותו יותר מאשר בשביל לשבח אותו, כי בשביל לשבח אותו לא צריך שום הקרבה, שניהם מחייכים והאווירה נעימה

וגומרים את השיחה בנעימות. אבל ללכת ולהעיר לשני האדם מתעצל כי הוא אומר לעצמו, מה אני צריך את זה, אחר כך הוא יכעס עלי וההרגשה רעה.

אבל אם זה כל כך כואב לו, וזה הבן שלו, ואיכפת לו ממנו, הוא מוכן לסבול את האי נעימות הזו והכל כדי שהשני ירויח.

כל מי שידע מה זה אבא וילדים, ודאי יודע עד כמה לא נעים להכנס עם הילד למצב של כעס ואי נעימות, ולעומת זה אם היה זה ילד זר לא היה איכפת לו כי זה לא העול שלו, ובודאי שלא היה נכנס בשבילו לכזו עגמת נפש ומבוכה, אבל מהבן שלו איכפת לו, הוא לא יכול להרשות כזה דבר, ולכן הוא מכריח את עצמו להוכיח אותו כדי להציל אותו, כך גם כאן, מי שיותר אהוב מי שיותר קרוב, יותר טורחים להוכיח אותו ולהענישו.

הכל מגיע מאהבה, שמביאה לטפל בקרובים

ויש נקודה נוספת שמי שיותר בעל מדרגה המעשים שלו יותר משפיעים ולכן מענישים אותו יותר על מעשיו וכמו שכתוב "וסביביו נשערה מאוד", ו"כיראתך עברתך".

מי שמטפלים בו סימן שהוא יותר קרוב כי הוא "סביביו" כי הוא "יראתך".

וכמו שמבואר בגמרא בתענית ח' א' אמר ר' יוחנן כל המצדיק עצמו מלמטה מצדיקין עליו מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, ר"ח בר אבין אמר ר"ה מהכא וכיראתך עברתך, ריש לקיש אמר מהכא פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך יזכרך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע.

ופירש רש"י, **המצדיק עצמו**, שמכשיר ומקשט מעשיו, **מצדיקין עליו**, מודקדקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאילו מקלקל מעשיו כדי למרק עוונותיו, שנאמר אמת מארץ תצמח אז צדק משמים נשקף, צדקה אין כתיב כאן אלא צדק דמשמע דין, **וכיראתך עברתך**, על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי למרק עוונותיו.

וכן בהמשך על הפסוק פגעת את שש ועושה צדק, פרש"י במי ששמח ועושה צדק... אתה פוגע בו אם חוטא כלום.. באותם דרכים שאתה מייסרין בייסורין יזכרך לטובה ואומרים הן אתה קצפת בשביל שחטאנו, בהם עולם ונושע, בשבילם נושע לעולם הבא.

על כל פנים היסורים הם סימנים להיפך, שהוא ראוי לטיפול ושהוא בטיפול.

וענין פורענותם של צדיקים בעולם הזה מבואר בש"ס בהרבה מקומות ועיי' עירובין כ"א א' שהקב"ה הראה ליחזקאל את מגילת תורה שבע"פ וכתוב בה פורענותם של צדיקים בעולם הזה, ועיי' עבודה זרה ד' א' דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע, אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורים בעוה"ז כדי שיחזקו זרועותם לעוה"ב ואלי יחשבו רע, ועיי"ש עוד.

מאורעות המכריזים שנשלחו לכתובת שלנו

"לאחר הידיעה שהכל בהשגחה פרטית, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, לא נשאר לנו אלא לשמוח כאשר הננו נפגשים במאורעות בלתי שכיחים, המכריזים מפורש שנשלחו מלמעלה על הכתובת שלנו, ואין ספק שהם לטובה, כי למעלה יש רק טוב, וטוב שאין למעלה ממנו, ושאין בכח אדם להשיגו, ואף האי נעימות שבדבר היא לרק לזכותנו ואשרי הגבר אשר תיסרנו וגו', ויסורים מעין אלו שכרם רב, על אף שבאמת אין בהם צער של ממש, וכתב מרן זללה"ה באחת מאגרותיו דחביבין יסורים לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא ומהדקים הקשר בין יצור ליוצרו יתברך.

בכלל ראוי לאדם להתרומם מעל רגשות בשר, ולכונן את מחשבותיו על פי ההכרה האמיתית, כי הכל הבל ואין יתרון אלא במה שמעל השמש".

(מכתבי התעוררות חלק א' פרק ט' ו')

אין לחפש רעיונות מכח היסורים

כתוב בברכות ה' א' אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו ימשמש במעשיו כו', ואיתא התם פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה.

מזה שכתוב "פשפש ולא מצא" מוכח שלא צריך לחפש רעיונות, שאילו צריך לחפש רעיונות אין שייך "לא מצא", כי ילמד מזה שעל כרחק צריך לשנות מהנהגתו שחשב עד

היום שהיא כהוגן. – הדבר מצוי שאנשים שיש להם יסורים מעוניינים לפעמים לחפש איזו נקודה חדשה, וכשמוצאים איזה ענין הם מרוצים, הנה מצאתי איזה פרט מסוים, זה כי אמרתי להווא כך, או ענין אחר, מחפשים רעיונות ומנסים לחקות מה ששומעים דברים כאלו בדברי חז"ל וסיפורי צדיקים.

אבל הקב"ה לא אמר שאם הוא יתן יסורים זה יהיה סימן מה הוא רוצה, כי את מה שהוא רוצה מאתנו הוא כבר אמר במפורש, והוא כבר מסר לנו בתורה מה הדינים ומה הוא מבקש ומה הוא אומר.

היסורים הם לא סימן! אלא הם עוזרים לאדם, כי האדם נהיה יותר עניו והרבה יותר קל לו לשים לב לדברים, לעומת אדם שטוב לו, או אדם שנראה לו שהכל טוב.

"תשב אנוש עד דכא" עד דכדוכה של נפש, כשהוא נמצא במצב של דכדוכה של נפש הוא שם לב, ומתעורר לדברים הידועים.

אבל אסור להמציא רעיונות בגלל היסורים, כאילו הם סימן שהקב"ה רוצה שישנה ממנהגו כך או כך, אלא רק דברים שאחרי שהוא עומד עליהם הוא יכול לומר גם בלי יסורים הייתי צריך לשים לב לכזה דבר, אבל לא המצאות חדשות מהו רצון השם, לא זה מה שאמרו, לא זה מה שביקשו, לא אמרו סימנים, סימנים לאו דאורייתא!

לפעמים בדיוק הפוך, וכשממציאים רעיונות, לא ממציאים את רצון השם, אלא היצר הרע מצליח להכניס רעיונות הפוכים ממה שרוצים ממנו מן השמים, מה שאפשר ללמוד מיסורים זה רק דברים שעכשיו אם היה לי הכל טוב הייתי חושב כך, כי אלו דברים ברורים, אלא שבלא היסורים לא הי' מגיע להכנעה גמורה לשים לב לזה.

מעשה באדם חשוב שבאו עליו יסורים התחיל לחשוב מה הם באו לומר לי, והיות והוא כבר לא אברך צעיר, הוא חיפש איזה ענין מיוחד שהוא יכול לשנות, חשב וחשב, ועלה בדעתו אולי בגלל שהוא מחבר ספרים, שיש בזה מעין גאווה וראוי לו להתנהג בענוה יותר, אבל כששאל לחכם אמר לו אתה רואה מה השטן עשה לך, הדבר הכי טוב שאתה עושה בחיים הוא מנסה להכניס לך לראש שזה מה שלא טוב, הדבר הכי טוב, הכי גבוה, הכי חשוב.

בדרך כלל אם ממציאים זה ההיפך ממה שרוצים ממנו בשמים!.

אסור להמציא רעיונות, מיסורים אפשר ללמוד רק דברים שאחרי היסורים אדם אומר איך לא ראיתי את זה קודם, איך לא חשבתי על זה קודם, וזה מה שרוצים שילמד, כי במצב הזה יותר קל לאדם לשים לב לדברים ולקבלם.

ע"י היסורים מתקרבים להקב"ה, ומתפללים יותר טוב

ויש עוד מטרות ליסורים, ע"י יסורים האדם מתפלל יותר טוב ומתעלה, יסורים מעלים את האדם לדרגות יותר גבוהות ממה שהוא יכל להגיע בכוחות עצמו בלי יסורים, גם אם יש לו הרבה מאוד רצון טוב, וזה ג"כ חלק מהרווחים של היסורים.

למשל, בן אדם שאינו מצליח להתעלות ולהיות צדיק ותלמיד חכם, אם אומרים לו תבכה מעומק הלב וע"י כך השם ישמע את התפילה שלך, הוא אומר איך אני יבכה, גם אדם שמאוד כואב לו המצב הרוחני שלו, אינו מצליח לבכות בדרך כלל, אבל אם לא טוב לו בלב והוא נשבר ונדכה הוא בוכה, ואז התפילה שלו מתקבלת וזה משפיע, כי שערי דמעות פתוחים.

אדם אחד שאשתו היתה חולה ביקש מהחזו"א שיגיד לו מה הוא צריך לתקן, בתחילה החזו"א כותב לו שנסתרים דרכי ההשגחה מבני אדם, ואיך שאני מכיר אותך אני לא יכול לראות עליך חובה, ולחשוב על דברים שהם לא בסדר, שבגללם באו עליך יסורים, ולהיפך אני מאוד מתרגש מהדברים של היראת שמים שלך החוצצים להבות אש.

והחזו"א מסיים במכתבו, ואמנם חביבים יסורים לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא, ומהדקים את הקשר בין יצור ליוצרו יתברך, ומעלין אותו לעולם שכולו אור מורם מנטיות גופניות, וזה כל האדם, ואשרי חלקו.

היסורים מקרבים את האדם ומביאים אותו להרבה דברים שהוא לא יכול להגיע לבד, גם מהזכות של התפילה, ומהנקיון של היסורים שמטהרים אותו ומעלין אותו יותר.

וכמו שכתוב "ואת דכא", אתי דכא, הקב"ה שוכן אצל המדוכא ואז הוא יותר קרוב, ואלו הם היסורים הטובים שאדם משתמש בהם ומגיע איתם למה שהוא צריך להגיע.

היסורים הם אות כבוד

לאחר הידיעה שהכל בהשגחה פרטית, והיסורים מהדקים הקשר בין יצור ליוצרו יתברך, הרי חובתנו לערוך את החיים במתכונת הרגילה, מתוך ידיעה כי את אשר יאהב יוכיח, והיסורים הם אות כבוד לאדם, שהבורא יתברך חפץ ביקרו ומתעסק עמו לטהרו, לאשרו בזה ובבא, ואשרי הגבר אשר תיסרנו. (מכתבי התעוררות חלק א' פרק ט' ג').

לשמוח כדי לשמח

לשמח אנשים הוא מן המצוות היותר חשובות, ולא מצא אליהו זכור לטוב בשוק בני עולם הבא אלא העוסקים לשמח אנשים, והנה כל נעימות של שמחה מצדכן, יקרין אור על כל הסובבים בכפלים, ויש לנהוג בהתעלמות מכל המאורעות, ותחת להתעטף בזכרון התלאות ובדקדוקיהן, יש להתאזר בשכחתן ובשמחת עולם במשנה מרץ, וזה רצונו יתברך בפרט לעת כזאת. (מכתבי התעוררות חלק א' פרק ט' ג').

גודל מעלת היסורים

יש הרבה פסוקים על היסורים של הצדיקים, וכמו שהרמב"ן מביא, שאנשים מתלוננים על היסורים למה דוקא אצל הצדיקים יש יסורים ואצל הרשעים אין יסורים, ומאריך בזה בהקדמה לאיוב ובהקדמה לתורת האדם, שמשה רבינו כבר מתלונן על זה, וכן דוד המלך וירמיהו ומלאכי בכמה וכמה נביאים, ובתהילים יש כמה פרקים על זה.

וגם הקב"ה אומר "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ד' א' מייסרך", וכן "שמוע שמעתי אפרים מתנווד יסרתני ואֶנְסָר.. הבן יקר לי אפרים כי מידי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאום ד'".

וכן אמרו כל שהקב"ה חפץ בו מוכאזו ביסורים, ואשרי הגבר אשר תיסרנו... ומתורתך תלמדנו, כי ע"י היסורים בסוף הוא יגיע למה שהוא צריך להגיע, הרבה יותר ממה שהיה מגיע בלי זה.

והגמרא אומרת ברכות ה' א' מה שן ועין שהם אחד מאיבריו של אדם עבד יוצא בהן לחירות, יסורים שממרקים כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה, ומה מלח ממתק את הבשר אף יסורים ממתקים כל עוונותיו של אדם.

לשמוח ביסורים, ולהודות עליהם

אמרו בגמרא תענית ח' א' אמר ריב"ל כל השמוח ביסורים שבאין עליו מביא ישועה לעולם.

ובמשנה במסכת ברכות חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, ולשון השו"ע חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלימה ובנפש חפצה כדרך שהוא מברך בשמחה על הטובה כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו.

והמשנה ברורה כותב על זה, כי באמת כל היסורים בין בגוף בין במזון הוא הכל כפרה על העוונות כדי שלא יצטרך להתייסר לעתיד לבא, ששם העונש הוא הרבה יותר גדול, כדאיתא במדרש, יצחק תבע יסורים, אמר לו הקב"ה חייך דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות.

במסכת שמחות פ"ח כתוב ארבעה בנים הם, אחד לוקה ושותק, אחד לוקה ומבעט, אחד לוקה ומתחנן, ואחד אומר לאביו הלקיני, דוד אמר לאביו הלקיני, שנאמר הרב כבסני מעווני ומחטאתי טהרני.

על השמחים ביסורים כתוב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, וכן אחד מקנייני התורה שמחים ביסורים, עוד כתוב שיסורים מרצים יותר מקרבנות שזה בגופו וזה בממונו.

לאחר הידיעה – אין מקום לצער ודאגה

לאחר הידיעה הברורה כי כל מאורעות האדם הם בהשגחה פרטית ממנו יתברך, ולאחר הידיעה כי כגובה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו, ואין ערוך לחפצו להטיב עמנו, וכמו שאמרו ז"ל בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת כביכול קלני מראשי קלני

מזרועי, וכתוב עמו אנכי בצרה ובכל צרתם לו צר, ולאחר הידיעה כי אין אדם יודע מהו הטוב בשבילו, כי עיקר החיים הרי הוא החיים הנצחי והעידון והעונג שאין לו סוף ותכלית, ואין אתנו יודע עד מה, לאחר כל אלו אין מקום לצער ודאגה כי הכל לטובה.

ואמנם האדם המורכב מבשר ודם ורוח ונשמה, בהכרח במנת חלקו רגעים של צער ותוגה, וחביבין יסורים לזה שרואה אותם כשלוחים אליו מאתו יתברך להפרע ממנו ולטהרו לאשרו וטובו כל הימים, וכמו שאמר החפץ חיים ז"ל שלעתיד יצטער האדם על שלא זכה ליסורים נוספים, וכמו שכתוב בשם הגר"א ז"ל שאלמלא היסורים לא מצאנו דינו ורגלינו בעולם הבא, ולעומת זה לדאגה אין מקום בלב המאמין, כלומר לדאגה על העתיד, כי הכל בידו יתברך ולהפוך מספד למחול והדמעה לרנה ולאזרנו בשמחה. (מכתבי התעוררות חלק א' פרק ט' א')

אין לחפש את סיבת היסורים דוקא בדבר שנעשה עכשיו

לפעמים בני אדם שבאים עליהם יסורים מחפשים מה קרה כרגע, פה ושם, אבל זה לא נכון, זה לא בהכרח על דבר שקרה עכשיו, אלא להיפך כשאדם מגיע לדרגה שהיסורים יכולים להתקבל אצלו כראוי, הוא מקבל אותם, קודם לכן הוא לא יכל להתעלות מהם, הוא היה נשבר וכו', ועכשיו הוא הגיע לדרגה שהוא כבר יכול להתעלות ע"י היסורים, ועל ידם הוא יתעלה ויתעלה.

אם כן, גם אם היסורים הם יסורים של כפרת עוונות היינו לאו דוקא עוונות של היום, יש הרבה סיבות ליסורים, וכולם נכונים.

בילקוט פרשת כי תשא מובא בשם מדרש עוד הסתכלות על הדברים, משל למה הדבר דומה למלך שהיה חייב לו אחד מאה מנה, שלח עליו שליח ואמר לו בא ועשה עם המלך חשבון, והיה מיצר [הוא חייב למלך כל כך הרבה כסף, ואין לו], שלח עליו אחר ואמר לו בא ועשה עם המלך חשבון, שוב היה מיצר, מה עשה המלך, [המלך אהב אותו, והוא ידע שהוא מוכרח לשלם, מה עשה], עמד בלילה ונטל כיס אחד ונתן לתוכו מאה מנה וזרקו דרך החלון, [המלך הלך בלילה, כשאף אחד לא רואה, וזרק לו מהחלון מאה מנה], וקיבל הכיס והתחיל להיות שמח, ואח"כ שלח עליו אחר, ואמר לו בא ועשה עם

המלך חשבון, בא ופרע לו מה שהיה חייב לו, נמצא זה פורע חובו והמלך נוטל את שלו, כך הבריות, עשה אדם עבירה חייב עליה מיתה, והקב"ה ממתין לו עד שישא אשה והוא מוליד בן ראשון ושני והקב"ה חוזר ונוטלו הימנו נמצא זה פורע את חובו והקב"ה נוטל את שלו והגוף במקומו שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד, [פי' הזית רענן אם תשוב ואשיבך, אני אתן לך אפשרות להחזיר, לפני תעמוד, שע"י שאתן לך בן להשיב במקומך תשאר אתה לעמוד לפני].

אדם מרגיש שלקחו לו אבל האמת שמראש נתנו לו את זה כדי שיהיה לו מאיפה לשלם את החוב.

זה עוד חלק שרואים שלא דוקא "עכשיו" הוא הגורם, כי זה יכול להיות חוב ישן, וכל החלקים נכונים אין יסורים שלא ממרקים ושאנים עוזרים לכפר דברים כל אחד בדרגה שלו, ויסורים הם לא רק כעונש אלא כעזרה, כי את אשר יאהב השם יוכיח, זה בא לעזור לו להתקדם.

אדם מחפש מה לא טוב כעת, להיפך כעת זה המצב הטוב ולכן באים היסורים, ואם הוא הולך "לחפש" מה לא טוב כעת, הוא הופך את כל הקערה על פיה והוא לומד פשט אחר ממה שאמרו לו.

ענין נוסף יש כאן, יש במדרש על שאול שידע שהולך למוות במלחמה ואעפ"כ היה שמח ולא שינה מנהגו של עולם, ואמר הקב"ה למלאכי השרת ראו בריאה שבראתי בעולמי, וזכורני שאמרו ע"ז, ומה היא באמת השמחה של שאול המלך? הרי הוא הולך למוות עם בניו, אלא כשהאדם משלם חובו ונפטר ממנו צריך לשמוח.

לפעמים החשבון הוא גם בעוונות הדור, וזו חשיבות

וכמו שנתבאר בכל פרט יש הרבה חלקים שהם נכונים, בכתובות ח' ב' שמת בנו של רב חייא בר אבא וריש לקיש אמר ליהודה בר נחמני מתורגמנו שיאמר דבר ניהום, קם ואמר דור שאבות מנאצים כו', על כן על בחוריו לא ישמח ד' כו', בעוון ניבול פה כו', והגמרא שואלת שהוא בא לנחמו והוא מצערו, מכיון שהדברים מתפרשים או שהוא נהג שלא כהוגן או שבנו לא היה הגון, והגמרא מבארת הכי קאמר ליה חשיב את לאתפוסי אדרא, אתה חשוב להענש בעון הדור ולהגן עליהם ביסורים שלך.

שוב ניתן לראות עד כמה עמוקים חשבונות שמים ושנחנו לא יודעים ולא יכולים לדעת על איזה ענין בא כל דבר.

כשמתבוננים באהבת השי"ת אין מקום לצער על היסורים

כתוב בתורה "בנים אתם לד' א', לא תתגודדו, ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת", מבואר שבגלל שבנים אתם לד' לכן לא תתגודדו, וצריך ביאור מה הקשר.

והרמב"ן מסביר בזה שני פירושים, פירוש אחד מהאבן עזרא שתדעו שאתם בנים להשם והוא אוהב אתכם יותר מן האב לבנו, ולכן לא תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל מה שיעשה לטוב הוא, ואם לא תבינוהו, כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם כי עם קדוש אתה ואינך כשאר כל הגוים על כן לא תעשה כמעשיהם.

לפירוש זה מתפרש כך, לא תתגודדו כי הרי השם עשה את זה, והוא הרי אוהב אותנו יותר מן האב לבנו, א"כ יש להבין שאין כאן מקום לצער, כי בודאי נעשה לטובתינו וגם אם איננו מבינים כמו ילדים קטנים שאינם מבינים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, שבודאי עושה לטובתם, כי הוא אביהם הדואג להם לכל הטוב, לכן אין לנו להתאבל יותר מדאי על דבר שהוא באמת לטובה.

וכבר ביארנו במקו"א שאם הקב"ה היה מסביר לאדם מה היסורים הללו נצרכים לו, ומה זה מתקן לו, ואיזה חלק, ואיזה ענין, ואיזו נשמה היתה, ומה הנושא, זה כבר לא יוריד לו כ"כ מהחשבון כי זה כבר לא יסורים, אם אומרים לו הבן שלך שהלך לעולמו היה נשמה גדולה שהיה חסר לה תיקון קטן, זה כבר לא יסורים הוא ישמח שהוא זכה לכזה בן.

אבל אם נסמוך על הקב"ה זה כן יסורים, כי לא קיבלנו את הידיעה למה זה טוב ומה הענין, ואלו יסורים שמורידים מהחשבון, ואנחנו יכולים לסמוך על הקב"ה שאמר לנו ע"י הנביא ירמיהו "כי אנכי ידעתי את המחשבות אשר אני חושב עליכם בית ישראל", שהכל מאהבה, "לתת לכם אחרית ותקוה", יותר ממה שאנחנו יכולים להבין כמה שזה טוב, הקב"ה אוהב אותנו יותר ממה שאנחנו אוהבים את עצמנו, ובזכות זה שאנחנו לא

יודעים אנחנו מרויחים, כי אנחנו מקבלים את הדברים באמונה, ולכן זה בגדר יסורים שאין מרגוע לנפש מכח אמונתה, והחלק של היצר נכנע בכח היסורים.

לחדד את הידיעה שהכל זה רק פרידה זמנית

הרמב"ן מבאר על הפסוק הנ"ל ביאור נוסף "ולפי דעתי כי טעם עם קדוש הבטחה בקיום הנפשות לפניו יתברך, יאמר אחרי שאתה עם קדוש וסגולת השם ולא ישא האלוקים נפש, וחשב מחשבות בלבתי ידח ממנו נידח, אין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש, ואפילו ימות בנוער".

יהודי שנפטר הוא לא מות, "עם קדוש אתה", הנפשות הולכים לפני הקב"ה, וא"כ אפילו ימות בנוער אנחנו לא צריכים להצטער כ"כ, כי אנחנו יודעים שזו לא נשמה שהלכה לאיבוד.

והרמב"ן מסיים בטעם שהתורה לא אסרה לבכות, שלכאורה היה אסור לבכות למי שמאמין בהשאת הנפש, כי מה יש לבכות על מי שעדיין קיים, וז"ל "ולא יאסור הכתוב הבכי, כי הטבע יתעורר לבכות בפירוד האוהבים ונידודם אף בחיים, ומכאן סמך לרבותינו באסרם להתאבל יותר מדאי".

הוא מבאר שמה שמותר לבכות כי אדם שנפרד מבנו או מאביו ואמו או מחבירו באופן שיודע שלא יראה אותו עשרים שנה, הוא ג"כ בוכה, אפילו שהוא לא חושב שהוא הולך לאיבוד, ועי' עוד להלן מדברי הרמב"ן בסיבת הבכי על מות, אע"פ שמראש כל אדם עתיד למות.

כשנשלם התיקון זה הזמן הראוי לצאת מן העולם

עוד מבואר בגמרא (ב"ק ל"ח א') רב שמואל בר יהודה שכיבא ליה ברתא, אמרי ל' רבנן לעולא קום ניזיל נינחמיה, [אמרו רבנן לעולא בא נלך לנחם את רב שמואל בר יהודה], אמר מאי אית לי גבי נחמתא דבבלאי דגידופא הוא דאמרי מאי אפשר למעבד הא אפשר למיעבד עבדי, [אני לא הולך עם הבבלים כי הם אומרים בניחום אבלים, מה

אפשר לעשות, שמתפרש שאם היו יכולים לעשות אחרת הם היו עושים, כאילו הם יודעים מה טוב באמת, וזהו גידוף, כי כל מה שעושה הקב"ה הוא לטוב, אזל הוא לחודיה לגביה, [הוא הלך ללבד לנחם], אמר ליה ויאמר ד' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות, אלא נשא משה קל וחומר, אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה צרור את המדינים והכיתם אותם, מואבים עצמם לא כל שכן, אמר לו הקב"ה לא כשעלה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה העמונית, והלא דברים קל וחומר, ומה בשביל שתי פרידות טובות חס הקב"ה על שתי אומות גדולות ולא החריבן, בתו של רבי אם כשירה היא וראויה היא לצאת ממנה דבר טוב על אחת כמה וכמה דהוה חיה, עד כאן לשון הגמרא.

לכאורה לפי פשוטו הוא עדיין ציער אותו, שהוא אומר לו שבתו לא היתה כשירה ולא היתה ראויה, ועל כרחך שיש כונה אחרת בדבריו.

וביאור הדברים, שאין הבדל אם אדם חי חמש שנים או מאה שנים, הכל תלוי אם תיקן את מה שהיה צריך לתקן בעולם, ואם יש עוד משהו שהוא צריך להוסיף בעולם הוא היה נשאר, ואם השלים מה שהוא צריך לתקן מה לו אם הגיע לכך בחמש שנים או במאה שנה, ואם היה לה מה לעשות כאן בעולם היו משאירים אותה, כמו שהשאירו אומה שלימה בשביל שתי פרידות, וא"כ אין להצטער שלקחו אותה לפני הזמן, אלא זה הזמן, כל אחד היכן שהשלים את התיקון שלו זה הזמן שלו, נשמה שנגזר עליה לחזור לשמים טהורה ולגמור תיקונה בזמן קצר, אין לחשוב אילו היה תלוי בנו היינו רוצים שישאר כאן, שאם נטלו הקב"ה הרי שנשלם תיקונו וזו היא טובתו.

אשי ישראל – הקרבת נשמות הצדיקים

ועוד מוזכר בתו' שלהי מנחות ענין נוסף בפירוש התפילה ואשי ישראל ותפילתם מהרה תקבל ברצון, [יש ב' פירושים בפירוש ואשי ישראל האם קאי אתחילת הברכה והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל, או ואשי ישראל ותפילתם תקבל ברצון, ולפי הפירוש השני פירשו בתו'] שהכונה לנשמות הצדיקים שמקריב מיכאל השר הגדול.

זכות החיזוק שבעקבות האסון

ענין נוסף הוא זכות החיזוק שנעשה בעקבות הפטירה הפתאומית איתא במסכת שמחות כשנתקבצו קהל גדול לקבור את בנו של רבי עקיבא, אמר להם רבי עקיבא היות ובני זיכה את הרבים, בזה שבאו כולם לכבוד התורה, מנוחם אני בזה שאני יודע שהוא בן עולם הבא, שזיכה את הרבים שכל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, וכלשון הזה אמר רבי עקיבא שאפילו היו לי שבעה בנים וקברתים מנוחם אני, ולא שאדם רוצה לקבור את בניו, אלא יודע אני שהוא בן עולם הבא שזיכה את הרבים.

למעט בצע כדי למעט צער השכינה

ואמרו ז"ל בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, והרי כשאדם חייב לגרום צער לבנו להחיותו, צערו של האב גדול משל הבן, אם כן צער השכינה גדול מצערנו, ועם קבלת היסורים ברצון הרי יוקטן על ידי זה גם צער השכינה, ומה יש לנו דבר יותר חשוב מזה בעולמנו.

אם כן אפוא מודים אנחנו לך אבינו שבשמים על כל החסד שעשית עמנו ליסרנו ולנקותנו מעוונותינו, ויהי רצון מלפניך שלא יגרמו מעשינו לצערך בצערנו ותרפאנו רפואה שלמה במהרה בתוך שאר חולי ישראל, ונזכה לעבדך ולעשות רצונך בלבב שלם מתוך שמחה כרצונך, אנחנו וצאצאינו. (מכתבי התעוררות חלק א' פרק ט' ב')

דברי הרמב"ן בדרך האבילות הראויה

בדברי הרמב"ן בהקדמה לתורת האדם, כשמתייחס לדברי הפילוסופים כיצד להתייחס ליסורים של העולם, אם להתייחס אליהם בצער או לא, הוא מבאר שלא האדישות נכונה ולא העצבות נכונה.

וז"ל, והנני אומר מה שלבי חושב ודעתי גומר כי אחרי היות אדם מעותד למוות, מעת היותו ראוי לרפוד יצועיו בגיא צלמות, למה יתגודדו על מות, ולנוד ולבכות נאותו, כי

החיים יודעים שימותו, ומן התימה על יודעי דבר ויהי, למה יקראו איכר אל אבל, ומספד אל יודעי נהי.

והתשובה בזה כי תולדת האדם לחיות לעולם, ומן החטא הקדמוני ירדו לטבח כולם, על כן יחרדו כי מטבעם יתפרדו.

ואמנם הסתכלתי והשכלתי, ואין בתורה השלמה איסור על אבל ומצוה על הנחמה, לא אסרה על המתים רק התגודדות וקרחה, לא תרחיק הבכי ולא תתעב האנחה.

וראוי לנו להבין כי האבל עבודה לאלקינו יתברך, על דרכים מיוחדים, להתאונן ולהתבונן בסופו מה יהיה, ולדעת ביתו איה, וכענין הזה כתוב טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל ליבו, וכתוב טוב כעס משחוק כי ברוע פנים ייטב לב, ונאמר עת לבכות, ואמרו רבותינו ז"ל הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך וכו'.

והשנית להתאונן על חטאיו אם יקרנו אסון, טרם מלאת שניו, או בא עליו מקרה בבניו, על אלה ראוי לבכות ולקונן.

והנה האב תמים דעים [יעקב] על ילד שעשועים בכה ולא הרגיע ושק ואפר יציע, והמלך הגדול אשר לבו כלב האריה, [דוד] על הילוד אשר לא ראה ולא ידע החכם יהיה, שכב ארצה ועפר בעפר, ואם אחרי מות הילד בגדיו תפר, הנה על אמנון ועל אבשלום אשר נפשו חמסו, לבבו המס ימס, כי אומץ הלב בזה הוא מדרך המרד, והמורד בו מדרכי ההודאה והתשובה, ועל הענין הזה כתוב מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו, עכ"ל.

הרמב"ן מאריך עוד להסביר את הפסוק מה יתאונן אדם חי כי לא ישכח לעולם ד' כל הפסוקים שבפרק זה באיכה, "חזר ואמר אל תחשבו כי הצרות הרבות והרעות הבאות עליכם מקרה לכם, ואין באות מאתו יתברך, כי מי הוא זה שאמר דבר והיה שהשם לא ציוה, הכל בא מאיתו והוא ציוה ונבראו כל המעשים, ואין ברעות ובטוב דבר שיהיה ומפי עליון לא יצא... אם כן מאחר שהכל יוצא מפיו והכל מאתו, והוא יתברך שמו אין לו חפץ ברע, כי במשפט הוא עושה הכל, ומה יתאונן האדם, על חטאיו יתאונן ויתאבל.

ועל כל פנים התאונן האדם על חטאיו בעת מקרהו הרע ופגעיו הקשים, מצוה..., אבל מי שימות טרם זמן הנקצב לרוב בני אדם ראוי הוא להתאונן, וכן ראויים האוהבים לו להתאונן עליו ולהתאבל, וכן באבדן הבנים, רק שיהיה התאוננותם בדרך עבודת הא' על

החטאים הגורמים להם הצער ההוא... והיאוש בסבל האמיץ והלב החזק, בענין הזה הוא רע מוחלט.

כללו של דבר, במה שיהיה ואשר כבר היה, כי הקצף והדאגה, איולת ומשוגה, ואם יתיימש ויתנחם, ולבבו לא יחם, יתלהו במקרה או במנהג, בשגעון ינהג... עכ"ל.

דברי הרמב"ן מלמדים אותנו איך להסתכל על הדברים.

סיכום הדברים

אנחנו לא מבינים בנשמות, ולא בענינים של הנהגת שמים ולא איך זה מתגלגל לטובה, אבל מה שברור ודאי שרוצים מאיתנו שנתעורר, כולנו, כי זה חלק של כולנו, ורוצים שכולנו נגיע מזה למה שצריך להגיע מזה, בלא לחפש רעיונות, כי אנחנו מספיק יודעים מה צריך לעשות בלא להמציא רעיונות, צריך לדאוג על עצמינו, ולהתבונן איך לדאוג ולהיכן להגיע מהדאגה, ע"י הדאגה והצרה אפשר להגיע לדרגות שאי אפשר להגיע בלעדיה.

צריך לתפוס את המצב של הטהרה והכפרה הזו שנמצאים בו כעת, ולהמשיך להתעלות בדרך התורה והמצוות המקובלת בלי רעיונות חדשים ובלי גוזמאות, רק בפשטות, התמדה בתורה ובדקדוק במצוות ותפילה בלב נשבר וכמו שאמרו אגרא דיסורי שתיקותא ומבעי רחמי, לדון כל אדם לכף זכות, ושיהיה שם שמים מתאהב על ידכם וכמו שכתוב הגיד לך אדם מה טוב ומה ד' א' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם א', איננו יודעים אם זו גזירה שנגזרה עכשיו או שהנשמה מראש באה ליזמן קצוב, אבל גם אם באה מראש ליזמן קצוב היא באה כדי שנגיע להיכן שצריך להגיע על ידה.

הקב"ה יעזור לכולנו שזה יהיה נחמה לכולנו ושנזכה באמת להגיע למה שצריכים להגיע מכח היסורים הללו, ושנזכה במהרה לגאולה שלימה ולנחמה בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

ליקוט מתוך מכתבי התעוררות

לשמוח ביסורים

ואם כן אפוא המסיר דאגה מלבו משמוח את יוצרו יתברך, ואין צריך לומר את כל הסובבים, ועצמו בכלל, ואינה דומה מצוה הנעשית בשמחה להנעשית בעצב.

חלק א' פרק ט' ה'

ואמנם האדם המורכב מבשר ודם ורוח ונשמה, בהכרח במנת חלקו, רגעים של צער ותוגה, וחביבין יסורים לזה שרואה אותם כשלוחים אליו מאתו יתברך להפרע ממנו ולטהרו לאשרו וטובו כל הימים.

וכמו שאמר החפץ חיים ז"ל שלעתיד יצטער האדם על שלא זכה ליסורים נוספים, וכמו שכתבו בשם הגר"א ז"ל שאלמלא היסורים לא מצאנו ידינו ורגלינו בעולם הבא.

ולעומת זה לדאגה אין מקום בלב המאמין, כלומר לדאגה על העתיד, כי הכל בידו יתברך ולהפוך המספד למחול והדמעה לרנה ולאזרנו בשמחה.

ומחובת האדם להשתדל לשמוח לאחרים ולהפיג צערם, ועל אחת כמה וכמה שלא יצטערו אחרים בצערם, ואמרו על החכם כי אבלו בלבו, וצהלתו על פניו, ובפרט בדברים שידוע שצער ההורים גדול לאין ערוך מצער הצאצאים בכל אשר להם צר.

וכשהאדם משתדל בכוון הזה, הרי הוא זוכה באמת גם להרגיע את עצמו, וכולם מרגישים בהתנשאותו על ההרגשים הטבעיים, והוא נערץ בפי כל. חלק א' פרק ט' א'

באור האמת, הנה נצרפת בכור היסורים ובגלות, ואין ספק כי הכל לטובתך, וכבר אמר הגר"א ז"ל אלמלא הייסורים לא מצאנו ידינו ורגלנו.

ואחרי אשר זכית להבין קושט אמרי אמת בסיבובנו בכדור הזה הנקרא חיי עולם הזה, וידעת גם ידעת כי אין טוב לאדם מספר ימי חיי הבלו כי אם את ה... ירא ואת מצוותיו שמור, הנה נא הואיל וישר מעשיך לפי מחשבותיך והוי מרבה בתפלה ממי שהכל שלו, ויפה צעקה לאדם, וסוף הכבוד לבוא. חלק א' פרק ט' ד'

ועכשיו אל העיקר, אשריך שזכית להבין סודו של העולם, וכל צער ויסורים המגיעים אליך, הנך יודע נאמנה כי נשלחו אל כתובתך מאדון הכל יתברך, והכל לטובתך, ומחר תשמח מאשר היום תבכה, ואשרי הגבר אשר תיסרנו וגו', אל תדחוק את השעה, וכל הנדחק מפני שעה, שעה עומדת לו. חלק א' פרק א' י"ז

להתפלל להפיק התועלת מהיסורים

ובלבי שזו התעלות בשבילך, כי את אשר יאהב... יוכיח, וראוי להתפלל להפיק התועלת המבוקשת לסלול מסילת החיים, מתוך הכרה באמונה הפשוטה כי הכל מאתו יתברך, ואין ההשתדלות אלא הנהגה בדרך העולם לסייע בהסתר פנים, וממילא השתדלות שלא נתחייבנו בה הרי היא משוללת תועלת, והרי היא יגיעת שוא ותוחלת שקר. חלק א' פרק ט' ד'

לשמוח ביסורים שיטהרוהו ויזכה להבין התורה

והרי לולא תשובה היתה הנשמה בלתי טהורה, ואיך יוכל האדם בעליה לעסוק בתורה, ומה מאד יכאב לבו בהעדרו מאורה, ומה ינעמו היסורים בחיק המשכילים, אף ממתק לחיך אוילים.

וכבר פירשו דוד בספר תהילים באמרו אשרי הגבר אשר י' ייסרנו, בהיות על ידי כך מתורתו ילמדנו, אשרי לו שמהמאשרים יאשרנו.

ומה אומלל אשר אשרי לו, והרי זה מה שאמרו בו, חושך שבטו שונא בנו.

ועל פי כל הדברים האמורים, יובנו דברי המדרש החמורים, יצחק אבינו תבע יסורים.

חלק א' פרק ד' ו'

מידת הצער שנגזרה על האדם אינה תלויה במה שחושב שטוב לו

מדות הצער שנכתבים לאדם בראש השנה, אינם תלויים דוקא במאורעות שעל ידם מצטערים, אלא שבהיות הנהגת העולם בהסתר פנים מתגלגל הכל בצורה הנקראת טבעית

והרי העני מצטער על חוסר העשירות, והעשיר מצטער בעשרו.

ואנו רואים אותו מאורע לפעמים מצער מאד, ולפעמים האדם מקבלו בבת צחוק.

ולכן אם נגזר על האדם מדה מסוימת של צער הוא עתיד לקבלו גם אם ימולאו משאלות לבו אלו ואלו, ומי יודע מהו הטוב. חלק א' פרק י' ז'

חובת האדם למנוע צער מדברים המצערים אותו

נראה דר' אמי ורבי אסי סוטה מ"ב ב' דחד אמר ישיחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים, דלא פליגי ותרוייהו קושטא, והיינו דנקט לה קרא לישנא דמתפרש שפיר כתרוייהו, אם כן אפוא הרי זה דינא דגמרא הנלמד מן הכתוב.

ומלבד זה הרי בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, (סנהדרין מ"ו א').

ובנפש החיים פירש דכל תפלת רפאנו היא למנוע צער השכינה שבשעה שאדם מצטער, דאילו לאדם עצמו הרי היסורים כפרה.

ומלבד זה הרי לימוד התורה צריך שיהא מתוך שמחה, ואין דומה שעה אחת מתוך שמחה לעשר שעות מתוך עצב

מן האמור נלמד שחובת האדם להסיח דעת מדברים המצערים, ומכיון שזו החובה, הרי על כרחך שביד האדם לקיים חובתו, והבא לטהר מסייעין אותו, וכל מצוה בכלל הבא לטהר.

ובכלל אין אדם יודע דרכי שמים, וכל מאי דעבד רחמנא לטב עביד. חלק א' פרק ט' ז'

וגלות הזו שנסתבב בדרכי מצוה, יש להתייחס אליה כאילו נצטוו בה על ידי נביא, לך מארצך, כי ההלכה כולה מסיני וכולה הווה לכל אדם בכל עת ובכל נושא, ולכן יש להשתדל לשמוח ולשמח ולכונן דרכו בתבונה כאשר זכה.

והרי בשעה שאדם מצטער כו' קלני מראשי וכו', אם כן אפוא נמצא שבשמחתנו הננו מוסיפים שמחה בשכינה, ומה שייך יותר מזה. חלק א' פרק א' כ"ד

להתבונן בשמחת מה שזכינו ולגרש את התוהו

והנה היחידים השרידים אשר זכו לערוך את החיים בסוד האמת וגם הגיעו לנועם צוף תוד"ק, מן הראוי ששמחת עולם יהא מנת חלקם, ונעימות נצח ברגשותיהם.

אך בהיות תכלית העולם מלחמת היצרים, לכן ניתן כח ביד היצר, ולפעמים גם להעציב כאשר בזה תקל מלחמתו, כי שברון רוח ימנע מלעסוק בטוב ומלקיים חובת האדם בעולמו. ולכן חובה כפולה ומכופלת להלחם במצבי הרוח הקודרים, ולהפוך המספד למחול, ולאזור שמחת גיל אין קץ באשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו. חלק א' פרק א' כ"ד

הצער תלוי ברצון – ומי שמבין מתענג על היסורים

מעט התבוננות יביא תועלת מרובה.

הנה בנוהג שבעולם אנשים גולים מרצונם לכל קצוי תבל, וגם מסתכנים בעצמם, כדי לקבץ דינרים, אם לפרנסה אם להעשיר, ומשאירים נשותיהם וילדיהם גלמודים לתקופות ארוכות, ואינם מרגישים מסכנים לא הם ולא משפחותיהם, וכאילו לך נוצרו, ואילו אם אחרים מעכבים את האדם מלשוב לביתו אפילו יום אחד שלא לרצונו, הרי הוא ומשפחתו ומכיריו כולם שותפים לצערם ומצפים להתירם ממאסרו בכליון נפש, וכל שעה שרואים בתוחלת ממושכה מחלת לב, הא למדת שהכל תלוי ברצון.

והנה אומרים בשם הגר"א ז"ל שאלמלא היסורים לא מצאנו ידינו ורגלינו, והרי ראוי להסתכל על הדברים באור האמת, ואילו היה נביא בא ואומר התבודדו מעט מחוץ לבית, ועל ידי זה תזכו לאושר רב אשר עין לא ראתה, הרי היו שמחים לעשות הדבר, ולא היו רואים בזה תוגה וצער, והרי הדבר כן הוא, שאת אשר יאהב... יוכיח, וכולו לטוב עדי עד, ויש להתענג על הצער הזה שכולו חסד מאתו יתברך באהבה. חלק א' פרק ט' ב'

יסורי אי נעימות

ואף האי נעימות שבדבר היא רק ליזכותנו ואשרי הגבר אשר תיסרנו וגו', ויסורים מעין אלו שכרם רב, על אף שבאמת אין בהם צער של ממש. חלק א' פרק ט' ו'

אם היה ניתן לראות את התענוג הגדול

כשנפטר חתנו של החפץ חיים הצדיק רבי הירש ז"ל בכתה אשתו לפני אביה הח"ח ואמרה, וכי לא הי' להקב"ה לסלק מעולמו אלא את בעלי הצדיק, והשיב לה הח"ח שרהל"ה שרהל"ה וואס וינסטו, מה את בוכה, הקב"ה הי' צריך לאבד חצי עולם, ובמקום זה לקח את הצדיק שמיתתו תכפר במקום להחריב חצי עולם, וכשנפטר הרה"צ ר' חיים אהרן טורצ'ין ז"ל ג"כ באופן זה, אמר עליו הרב זללה"ה דברים אלו, וכך ניתן להיאמר על אביכם הגה"צ זללה"ה, וכשנפטר בתו של הגר"א בין האירוסין לנשואין אמר הגר"א שלנשמתה הי' זה טוב מאד, ונפטרה באופן זה כדי שילמדו שבכל עת יהיו בגדיך לבנים, וכן הדברים בפטירתו הפתאומית זצ"ל, שעבורו הי' זה טוב מאד שלא הפסיד מלקיים מצות וללמוד תורה עד הרגע האחרון, ואם הי' הולך בדרך כל הארץ לא הי' הדבר מחריד הלבבות, כי לצערנו צרות רבות סבבנו, אבל הוא נלקח מאתנו – בזמנו הקצוב לו – באופן פתאומי לעורר הלבבות, שבכל עת יהיו בגדיך לבנים, וכמו שביארו שבת קנ"ג א' בפתאום ביקש המלך את עבדיו פקחין שבהם נכנסו לפניו כשהם מקושטין כו'.

והנה כל הסימנים שאמרו בגמ' איזהו בן העוה"ב נתקיימו בו שייף עייל שייף נפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, ואמרו שבת קנ"ג א' ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו, ופרש"י כשתמות תשמע אם יאמרו זה הדרך שהלך בה זה לכו בה, מובטח שהוא בן עוה"ב, ונתקיימו בו דברים אלו ביתר שאת, בכל תחומי החיים, בעסק התורה בהתמדה ושקיעות נפלאה, בשמחת התורה, בתפלות נרגשות, בחינוך הבנים לתורה ויר"ש והלימוד עם כל אחד מהם ברציפות ומסירות ונעימות כל הימים, באמונה ובטחון ונועם המדות, וקירוב רחוקים לאביהם שבשמים במסירות הנפש והלב והגוף, ועוד ועוד, ואמנם זכה עם ב"ב יחד, לגדל דור ישרים יבורך אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד', ובצירוף תפלותיהם ותעניותיהם להצלחת בניהם לתורה ויר"ש במסירות מיוחדת, כאשר שמענו חכמות נשים אשר בנתה ביתה להשגיח בעינא פקיאח שלא יגרם ביטול תורה ושילכו בדרך האמת מסורת רבותנו ממרן החזון איש זללה"ה.

עוד אמרו בגמ' ר"ח אמר כל שדעת רבותיו נוחה הימנו, פרש"י דעתם נוחה עליהם ממה ששומעין עליו ורואין בו, וכן שמענו בשנה האחרונה מהרב זללה"ה שאמר עליו דברים שמשמעותן כך.

ולהאמור אם ה' ניתן לראות את התענוג הגדול בו נמצא כעת אביכם הגה"צ ז"ל לא היינו זקוקים למנחמים, ונאמנים עלינו דברי חז"ל להחשב כנראה בעינינו, ועוד מקבלים שכר על האמונה בזה.

ומכיון שהתברר לנו שזכה לתכלית האדם בעולמו כיחידי סגולה, הרי ביחד עם זה מובטח לנו שלא יגרם מזה שום הפסד לגידול בניו ובנותיו ודורותיו לתכלית הנרצה בעוה"ז ובעוה"ב, שלא יקפח הקב"ה את עושי רצונו, ויחד עם זה נוסף ההבטחה שהקב"ה אבי יתומים ודין אלמנות יתום ואלמנה יעודד, ועוד מקראות רבים בהבטחות אלו.

כאשר האדם מתחזק בביטחון מתרבה כוחו וזכויותיו

וכאשר האדם מתחזק בבטחון, שאין מעצור לד' להושיע ולסייע בגידול הבנים והבנות לתורה ולחופה ולמע"ט, מתרבה כחו וזכויותיו, שמלבד צער השכינה בשעה שאדם מצטער, ובפרט כשנראה דין שמים בחוסר רחמים, הרי יש כאן פגיעה גדולה שלא לסמוך על הבטחתו יתברך להיות אבי יתומים ומעודד יתום ואלמנה, כאדם שאביו אומר לו אל תדאג אני בעזרתך, ואינו סומך עליו, לכן תתרגלו לשנן את הבטחון כמו שלימד אביכם ז"ל, ואף שאין האדם שליט לנהוג בשלוה ובטחון בכל עת, אין להתיאש מנפילות, רק לחזור ולהתחזק, קוה אל ד' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ד', וכל המרבה בתפלה נענה, יש להתרגל לבקש מהקב"ה כל דבר, וככל שמיחדים הבקשה על הדבר הפרטי רואים ההשגחה הפרטית, וכפי חוזק הבטחון והרגש בזמן הבקשה, כך תועיל ותורגש ההשגחה והקשר, ויש לבקש את המטרה הפרטית, ואת הכח והשכל איך לנהוג בינתיים, ומיד תראו שאבי יתומים עמכם ממש, וז"ל הרב זללה"ה במכתבים וככל שהאדם מתגבר ומנהיג את הנהגת החיים במסלול הרגיל תוך התאמצות זכירת האמת, כן ירבו זכויותיו לעתיד לבא, ומתן שכרו בצדו בהרגשתו, ובחינוך הצאצאים יחיו, עכ"ל.

והנה ידוע שקרובה הישועה לבא בביאת המשיח ותחיית המתים שהרי הובטחו על ידי הנביאים בשנים רבות של טובה לימות המשיח, ועוד, והעולם כבר מתקרב לקצו, והמקום ינחם אתכם בתוך שאר אבילי ציון וירושלים ותראו בנחמות ציון שגם היא

מצפה לישועת ד' כאלפיים שנה, ובאו ציון ברינה ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה כעתירת מוקירכם המשתתף בצערכם על כל ישראל

מותר להרגיש שזה יסורים

כתוב בשם הגר"ח מואלז'ין ז"ל שבתחלה חשב שאדם צריך כ"כ לשמוח ביסורים עד שלא ירגיש שום צער כלל, ואח"כ ראה שדוד המלך אומר בתהלים שבטך ומשענתך המה ינחמוני, הרי שהוא הרגיש שזה "שבט" דהיינו מכה בשבט, ש"מ שגם בדרגה הגדולה מרגישים את היסורים בצער, אלא שהיסורים והמשענת יחד המה ינחמוני, (יתכן שחודש שבט ג"כ מרמז שבט, כי ראיתי בחיד"א בשם המקובלים שחודשים טבת שבט בהם הדינים קשים יותר מבכל השנה).

בזכרנו את הצדיקים שהשלימו תיקון נפשם בשנים מועטות, ובימים האלה נזכרים בצדקתם, ובמסירת גופם וכל רצונות היצר בעוה"ז, הכל לעבודת השי"ת ועשיית רצונו, ואשרי חלקם בגן עדן, ויתנו עדיהם ויצדקו, בכל הדורות המיוחדים שהעמידו בתורה ויר"ש וכל מדה נכונה, הנה זאת תנחומתנו, ואשריכם שזכיתם לבנים ובני בנים אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד'.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שינחמונו במהרה בנחמת ציון ובבנין ירושלים, ושנזכה לתקן כל מה שפגמנו בחטאתינו, ולהיות בגן עדן במחיצת הצדיקים, ולראותם במהרה בתחיית המתים.

לא נסתלק בקצף ועונש

תתנחמו מן השמים על פטירת אביכם אחינו הרב הגאון זללה"ה, כי רק בעל הישועות ובעל הנחמות יכול לנחם על אבידה גדולה כזו מכל הבחינות, ויש לנו להתנחם בזה שחלקו בגן עדן אצל הת"ח והצדיקים, כי ידוע לכל שלא היה לו בעולמו אלא תורה, והיתה לו ידיעה מופלגת ברוב הש"ס, וגם הכיר כל הנדונים והחקירות שמזכירים בישיבות עם תוספת נופך משלו, והי' נובע ושופע חדושי תורה כל היום, ובכל עת שנפגשו עמו הי' להרצות ד"ת קושיא או תירוץ או ראייה או חקירה, והיה שמח בתורה, ורק בתורה.

וגם נזדכך ביסורים גדולים בשנה האחרונה, ואעפ"כ לא מש מאהלה של תורה, וכאשר נרגעו היסורים מעט, והי' יכול ללמוד היה שמח בזה, ונותן מרגוע לנפשו וגופו בשמחת התורה, והיה אומר על עצמו לולי תורתך שעשוי אצ אבדתי ביסורי ויגוני, מלבד זה לא נהנה מהעוה"ז בימי חייו, לא בתענוגות הגוף בגשמיות ולא בתענוגות הנפש בכבוד, ולא התעסק כלל בעניי העוה"ז, ובשכר זה זכה לעזרתו להסיר ממנו כל טרדה, ושיוכל ללמוד ברציפות כל היום וכל הימים.

ת"ח מופלא כזה, בנוסף למה שנתכפר לו בי"ב חדשים של יסורים גדולים בעוה"ז במקום יסורי הגיהנם, שהרי יסורי העוה"ז מכפרים יותר מיסורי הגיהנם, בודאי נשאר זך ונקי ונכנס לגן עדן בתורתו ובמצותיו, ואילו ראינו מקומו בגן עדן היינו מתנחמים בזה, ואשרי מי שבא לשם ותלמודו בידו, גם זכה לבנים ובנות בני תורה ויר"ש ומדות טובות בעדינות הנפש ובשאיפות הנכונות לתכלית האדם בעולמו.

והנה נסתרים דרכי ההשגחה מבני אדם, ולפעמים כבר השלים כל תיקונו בעוה"ז במעט שנותיו, כענין שאמרו בירושלמי על רבב"ח שנפטר בן כ"ח שנים שמקבל שכר ככל אלו שמילאו ימי שנותיהם בתורה, כי יגע במעט שנותיו הרבה, והשלים במעט שנים מה שמשלימין אחרים בכל ימיהם, ולפעמים יש שמתחלה הגיע לעולם למספר שנים קצוב.

ועכ"פ הדבר ברור שלא נסתלק מן העולם בקצף ועונש, שהרי כולם יודעים שהיה מיחידי סגולה שבדור, שכולו תורה, ולמה נעוות משפט כדי לתת מקום ליצה"ר להחליש כוחות התקוה והבטחון, ואפי' ההרהור והחשש מכוחות היצה"ר לערער האמונה והבטחון, ואין ספק שזה היה הזמן הכי טוב לנשמתו להסתלק מן העולם, ולהגיע לתכלית הנרצה בכל יצירתו בעוה"ז ובכל בריאת העולם ולחיי העוה"ב, ולא בעונש נסתלק אלא באהבה וחסד.

מה בידנו לעשות לעילוי נשמתו

ומה שבידנו לעשות לעילוי נשמתו הוא להתחזק בתורה ובמצוות, להתחזק באמונה ובטחון שהכל לטובה ושהקב"ה קרוב אליכם יותר, ששלשה שותפין באדם, ועכשיו נכנס הקב"ה בשני החלקים, אבי יתומים ודיין אלמנות יתום ואלמנה יעודד, להתחזק בסבלנות

וחסד זה לזה, לא לעשות שום דבר חריג, הכל באותה התנהגות הראויה כבהיותו בחיים, ומבואר בגמ' שהמתים יודעים מה קורה למשפחתם, ומעתירים בעדם.

ויה"ר מבעל הנחמות שינחמנו במהרה בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ויגדור פרצותינו ויחזירנו בתשובה שלמה לעשות רצונו באמת כראוי ונזכה במהרה לראתו בתחתית המתים עם כל מתי ישראל.

להאמין במה שטוב

מי שמאמין פשוט בתורה מן השמים, א"צ שיגלו לו מן השמים מה קורה כאן, שהרי נכון לבו בטוח בד' שישלם שכר טוב לעושי רצונו, ורצונו ית' גלוי ומפורסם, שהרי ירד על הר סיני באש ללמד לעמו תורה ומצוות, ומה יוסיף לו אם ישיג בדיוק ההסבר לדבר, אבל מ"מ כן הוא לב בני האדם, אך מי שהכיר את ... יכול לתאר לעצמו שאם היו אומרים לו בשם הרב שבשביל התורה כדאי שיעזוב ביתו שבכאן ויעלה לשמים, לא הי' שואל שאלות אלא הי' הולך לביתו ונוטל רשות ונותן נשמה, דכיון שזוהי חובתו בעולמו אין ספק שזהו מה שצריך לעשות, ואף היא חשובה אמרה לו הרי רצוננו לעשות רצונו ית'.

ובאמת כן הדברים ששמענו מהרב זללה"ה שכאשר נפטר חתנו של החפץ חיים בהיותו צעיר, והוא הי' ידוע לגאון וצדיק, בכתה אשתו ואמרה לאביה וכי דוקא את בעלי הצדיק הי' הקב"ה צריך לסלק, והשיב לה הח"ח מה את בוכה הקב"ה הי' צריך לסלק חצי עולם, ובמקום לאבד חצי עולם לקח אותנו, וכן אמר הרב זללה"ה על ... ז"ל, והרי אנו יכולים לתאר איך הי' העולם שמם מתורה אם הי' חציו מסתלק, שהרי העולם אין הכוונה לרוסיא וסין, אלא עולמנו ממש רח"ל, וכענין שאמרו סנהדרין ק"ג ב' שקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו, וכענין שיאמרו מו"ק כ"ה ב' קאת וקיפוד הוכפלו [כלומר קללה באה והוכפלה בעולם, רש"י], לראות בשוד ושבר הבא משנער [זה שקצף הקב"ה על עולמו], "קצף על עולמו" ו"חמס ממנו נפשות" ושמח בהם ככלה חדשה, רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק.

רק הרויחה ממה שעבר עליה

כתב הרמב"ן בפ' ראה על הפסוק בנים אתם לד' א' לא תתגודדו, וז"ל ורבי אברהם אמר אחר שתדעו שאתם בנים לה' והוא אוהב אתכם יותר מן האב לבנו, לכן לא תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל מה שיעשה לטוב הוא, ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו כן תעשו גם אתם, כי עם קדוש אתה ואינך כשאר כל הגוים על כן לא תעשה כמעשיהם, ולפי דעתי כי טעם כי עם קדוש הבטחה בקיום הנפשות לפניו ית', יאמר מאחרי שאתה עם קדוש וסגולת ד' ולא ישא אלקים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו ידח, אין ראוי לכם להתגודד ולהיקרח על נפש ואפי' ימות בנוער, ולא יאסור הכתוב הבכי כי הטבע תעורר לבכות בפירוד האוהבים ונדודם אף בחיים, ומכאן סמך לרבותינו באסורם להתאבל יותר מדאי, עכ"ל.

יש כאן בדברי הרמב"ן שני הסברים על הפסוק בנים אתם לד' אלקיכם מה הקשר שבגלל שאתם בנים לד' לכן לא תתגודדו ולא תשימו קרחה על המת, א' ביאורו של האבן עזרא מכיון שהקב"ה אוהב אותנו יותר מהאב לבנו, וגם מה שנראה לנו כדבר רע הוא לטובתינו, אלא שאין אנו מבינים את זה, כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, לכן אין לנו להתאבל יותר מדאי על דבר שהוא באמת לטובה, ב' ביאורו של הרמב"ן שהיהודי כשנפרד לבית עולמו לא נאבד ונפסד, אלא שהוא נפרד מאתנו לתקופה מסוימת, ובינתיים עד שישוב אלינו בתחיית המתים, נשמתו צרורה בצרור החיים תחת כסא הכבוד בגן עדן אצל הצדיקים והצדקניות ונהנים מזיו השכינה, והגוף נשאר בעוה"ז עד שיחזרו הנשמות לגופם, וכיון שאין כאן איבוד הנפש והגוף רק שהם נפרדים מאתנו, אין לבכות על זה כל כך, ומוסיף הרמב"ן לשאול אם כן למה בכלל בוכים, ותירץ שגם כשנפרדים אוהבים זה מזה למקום רחוק ויודעים שלא יראו זה את זה זמן רב הרי הרגש מעורר בכי, ובמקום אחר מסביר בהרמב"ן שהיות וקודם החטא של אדם הראשון לא היו מתים, לכן מצטערים שדבר זה נגרם לנו עקב החטא, שלא היה בטבעו של אדם מות אילולי החטא.

ובזמנינו שאנו קרובים מאד לקץ הגאולה הרי גם הפירוד אינו אלא לזמן קצר, וכבר בקרוב ממש נזכה ונחיה ונראה בשובם אלינו בתחיית המתים, והנביא אומר שבימות המשיח מי שימות בן מאה שנה יאמרו עליו שהוא מת צעיר כנער, ואם כן רוב בני האדם יהיו אז לכל הפחות בני מאתים שנה ויותר, וכמה נשאר לנו עד סוף אלף השישי בשביל

שיהיו האנשים בני מאתים ויותר, הרי שהקץ קרוב מאוד, וגם אמרו בגמ' סנהדרין צ"ח א' אר"י אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר, חכה לו, שנאמר וכו'.

אם חיתה חיים רגילים וכי חיתה מגיעה למה שהגיעה

הבה נתבונן אילו חיתה המנוחה חיים רגילים עד מאה ועשרים, וכי חיתה מגיעה לדרגות הגבוהות שהגיעה בשנתיים אלו, ומה לאדם מאורך חייו אם לא מעשיו הטובים, שמביאים אותו לחיים הארוכים באמת, הרי אנו מאמינים שהעוה"ז דומה לפרוזדור והעוה"ב דומה לטרקלין, וכל חיינו בתורה ומצוות וגידול בנים לתורה, וחיי האמונה והבטחון, מיוסדים על האמונה הזו, אלא שהיצר מערפל המחשבות ומשקיע המרץ בחיי הפרוזדור, אבל כרגע זוהי שעת ההתבוננות, והרי הדבר פשוט שהמנוחה זכתה בימיה הקצרים מה שאי אפשר להגיע לזה בשנים רבות וחיים ארוכים.

לא הפסיד מאומה מפטירתו בדמי ימיו

כבר אמר הכתוב מאד עמקו מחשבותיך ונסתרים דרכי ההשגחה מבני אדם, אבל כבר מסרו לנו חז"ל סימנים לדעת איזהו בן העולם הבא, וכולם נתקיימו בו, שייף עייל שיף נפיק ענוותן ושפל ברך וגריס באוריתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, ואמרו ואזנך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו, ואין ספק שנשמתו שמחה בגן עדן וצרורה בצרור החיים על כנפי השכינה, ואילו ראינו מקומו בגן עדן היינו מתנחמים בזה, ונאמנים עלינו דברי חז"ל כאילו ראינו בעינינו, ואמנם עבורו זה היה הזמן הטוב ביותר, והוא מקבל שכר כאילו עסק בתורה כל ימיו, ולא הפסיד מאומה מפטירתו בדמי ימיו, כמבואר בירושלמי, אבל הוא נסע למנוחות ועזב אותנו לאנחות

לנצל את הקירבה לאבי יתומים לבטוח ולהתפלל

אחים יקרים תתברכו לחיים טובים ולפסח כשר ושמוח, אחז"ל שלשה שותפין באדם הקב"ה ואביו ואמו, וכעת הקב"ה נעשה אביכם גם בחלק השלישי, כמו שהוזכר פעמים רבות אבי יתומים, והנכם קרובים אליו יותר משאר בני ישראל, וטוב לחסות בד' מבטח בנדיבים, לחסות פירושו אפי' בלא הבטחה, הרי זה עדיף מהבטחת הנדיבים, והכונה לנדיבים החשובים כי בתחלה כתוב מבטוח באדם, וכ"ש היתומים שיש להם גם הבטחה מד' לשומרם ולסייעם כמו שכתוב יתום ואלמנה יעודד, כל בקשה שתבקשו באמת תתקבל מיד.

ומה הפירוש לבקש באמת, כשהאדם מבקש בקשה קטנה מעשית, הוא מרגיש שהיא יכולה להתקיים, והוא מתחבר לבקשתו בבטחון הראוי, אבל אם מבקש דבר גדול למשל להיות חכם ועשיר וכיו"ב, הוא מבקש בחוסר בטחון, כי זה נראה לו דבר גדול ורחוק, אבל אם מבקש להשיג דבר מסוים קטן, אם מבקש באמת ובזמן שהוא מרגיש שזה יכול להתקיים, בדרך כלל הוא יראה שנתקבלה בקשתו, ולכם יש את הכח הזה יותר מכולם, ואם תגלו את האוצר הזה, תהפכו לחזקים ובטוחים, ובכל צעד ושעל תרגישו שיש לכם אל מי לפנות, למי שבידו הכל, ורוצה להיטיב עמכם, בכל תחום שתנסו באמת, בין בהשגת עוה"ז בין ריצוי פלוני ופלוני, וככל שהבקשה תהיה קטנה ומעשית, תראו מיד את ההצלחה, ובמכתבים כתוב שמיד עם התפלה מתקבלת הרגשה שהיא אמנם נתקבלה, וזה ג"כ ע"י חוזק הבטחון בזמן הבקשה.

מעשי הצאצאים מצילים את הוריהם מן הדין

אחז"ל שבעוה"ז יש זכות אבות, אבל בגן עדן ובעוה"ב ברא מזכה אבא, אבא לא מזכה ברא, ואמנם בכל מקום מועילה זכות אבות, אבל בכל זאת העיקר הזכויות של האב זה מבניו ובנותיו, שהוא העמיד אותם בעולם, ומעשיהם הטובים נזקפים לזכותו, משא"כ זכות אבות שזו רק סיבה לרחם עליו, אבל לא מגיע לו שכר ע"ז שאבותיו היו צדיקים.

ומסופר במדרש על רשע גדול שהיו דנים אותו שלש פעמים ביום ושלוש פעמים בלילה, וכאשר קרא בנו ק"ש הקלו בעונשו לפעם אחת ביום ואחת בלילה, וכאשר נכנס

לבית תשב"ר ביטלו ממנו כל הדינים, וכאשר נעשה חכם וקראו לו רבי, הכניסו את אביו בגן עדן בין הצדיקים, וכאשר הבן מחדש חידושים מעטרים אותו בעטרות של הצדיקים, ויש עוד כמה עובדות דומות לזה במדרשים ובזוהר, מזה תדעו כמה מעשיכם הטובים משפיעים לטובה בגן עדן, וזה יותר מכל עילוי נשמה ששייך לעשות, כי מעשה הבנים והבנות נזקק לזכותו מן הדין, ושאר עילוי נשמה זו תרומה שנותנים עבורו, ובכלל המעשים הטובים, גם חסד ותפלה ושתיקה וויתור, כל דבר מצוה ומדה טובה, הכל מוסיף לאביכם זכויות ומעלה נשמתו בגן עדן, והוא בודאי ג"כ משתדל לטובתכם בתפלה ותחנונים כרחמי האב על בניו.

ותזהרו מאד בכיבוד אם שזו מצוה גדולה שהוקש כבוד או"א לכבוד המקום, וכ"ש כעת שנוספו בזה מצוות רבות, ותתפללו ע"ז באופן מיוחד, וזה עושה נ"ר גדולה בשמים.

יסורים בהשגחה פרטים להראות שהם מאהבה

בראש השנה יכתובון כמה יעברון, ועדיין לא נחתם באיזו צורה יעברון, יש בדרך הטבע, יש בהשגחה פרטית להראות שהדברים באו בדרך אהבה וחובה, ואמנם ראינו כאן את ההשגחה איך הולִיכו את הדברים בהדרגה להחדיר להורים את מה שכבר נגזר ונחתם ביוהכ"פ, ואולי כבר מקודם בריאתו להשלמת תיקונו, ראינו את ההארכת החיים עד ר"ח למעלה מדרך הטבע, ראינו את גודל הבטחון וקידוש השם של ההורים שהשאיר רושם רב על כולם, כשמתו בניו של ר"ע עמד על הספסל ואמר אני רואה שנתקדש שם שמים על ידו, ואני מובטח שהוא בן העוה"ב, אפי' היו לי שבעה בנים שמתו הייתי מתנחם בזה, ולא שאדם רוצה לקבור את בניו, אבל יודע אני שהוא בן העוה"ב, וכן באהרן כתוב כיון ששמע שנאמר על בניו בקרובי אקדש מיד וידום אהרן, כיון ששמע שהם קרובי מקום ולא הלכו בדרך פשעם מיד נתנחם, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ונזכה לראותו במהרה בתחית המתים עם כל מתי בני ישראל.

יש שמתים בנשיקה כדי שידעו שזה מאת ד' ולא ממחלות

בראש השנה יכתבון כמה יעברון, ויש אשר יעברון ביסורים ובטרדות גדולות, ויש אשר יעברון בנשיקה, למנוע מאבותיהם ביטול תורה וצער, וגם להוציא מלבן שמתרגלים למחלות ותולים בהם, וכאן יודעים ומרגישים שמאת ד' היא, וכאשר אמר הגר"א ז"ל על פטירת בתו בין האירוסין לנשואין שעבורה זה הי' טוב, ונסתלקה ללמד שבכל עת יהיו בגדיך לבנים.

רק בעל הנחמות יכול לנחם אתכם, אבל מצינו שמצוה להתנחם, ומצינו באהרן וידום אהרן כאשר ידע שבניו לא מתו בעונם כי נאמר עליהם בקרובי אקדש, וכן נתנחם ריב"ז מראב"ע בזה שהחזיר הפקדון בשלימותו.

להתבונן באמת שהבן חזר לאביו

לאחר הידיעה שהכל בהשגחה פרטית, לא נשאר לנו אלא לחשוב מה רוצים בשמים שאנחנו נעשה, והנה בזמן שהיו נביאים בישראל היו פונים לנביאים והיו עושים על פיהם, וכהיום הנביא שנשאר הוא השולחן ערוך, שהוא משמש כקשר נצחי של האדם ליוצרו יתברך, ויש להתייחס להוראות השולחן ערוך כשליח מן השמים אל האדם, (מכתבי התעוררות)

אחר שתדעו שאתם בנים לד' והוא אוהב אתכם יותר מן האב לבנו, אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל מה שיעשה לטוב הוא, ואם לא תבינהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם, רק יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם, (אבן עזרא הובא ברמב"ן)

ולפי דעתי כי טעם עם קדוש הבטחה בקיום הנפשות לפניו יתברך, יאמר מאחר שאתה עם קדוש וסגולת השם, אין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש (הרמב"ן) וכן באור החיים שבמיתת איש אין אבדה למת, אלא הרי הוא דומה לאדם ששלח בנו לסחורה לעיר אחרת, ולימים שלח האב אחר בנו, ואין העדר הבן אלא מן המקום שהלך משם, אבל עכ"פ ישנו, ואדרבה בטוב לו שחזר הבן אצל אביו שהוא מקור החיים, עיי"ש וכ"כ במכתבים שאילו ראינו מקומו בגן עדן היינו מתנחמים, ונאמנים עלינו דברי חז"ל כאלו ראינו בעינינו.

אילו היה מתגלה לנו בחלום ומספר חלקו בגן עדן

... וכבר אמרו בגמ' איזהו בן העוה"ב ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו, ופרש"י מאחרי מטתך כשתמות תשמע כשיאמרו זה הדרך שהלך בה זה, לכו בה, מובטח לו שהוא בן העוה"ב, שבת קנ"ג א', ואילו היה מתגלה לנו בחלום ומספר טוב חלקו בגן עדן, היינו מתנחמים ומקבלים כח לסבול חסרוננו בעולמנו, למרות הצער הגדול של האבדה כשלעצמה ומשענת החסד והבטחון שנשברה לרבים ובפרט למשפחה מ"מ התקוה והידיעה בטוב חלקו נותנת כח בנפש להביט אל קרן האור ולהתחזק באמונה ובטחון אל תכלית חיינו בעוה"ז, ואנו מאמינים בדברי חז"ל שמה שאנו שומעים עליו באזנינו, זה מגיע מן השמים, ואיתא במדרש שהקב"ה אומר למלאכים לכו ושמעו מה הבריות אומרות עליו, ובזכות האמונה בסימנים שמסרו חז"ל נזכה להתנחם בחלקו הטוב, ונקבל שכר על זה שאנחנו מאמינים בדברי חז"ל באמונה שלמה.

וכבר הראה הקב"ה לכל באי עולם שאין ערך לכל בטחונם, בזמן קצר נשברה גאות כל חכמי הרפואה, כל בטחון הרכוש והממון נתערער, בלי רעש בלי תותחים בחיידק קטן, אין מנוס ואין לאן לנוס, אבל אנחנו עמו וצאן מרעיתו בנים אתם לד' אלקיכם לא תתגודדו וגו' למת, מסביר הרמב"ן שאתם בנים לד', המות אינו אבדון לכם, אלא חזרה לבית אביכם, ולכן אין לכם להתגודד ולהקרח על המת כי הוא קיים ונמצא בצרור החיים, והמות רק פרידה לזמן עד שיחזור בתחית המתים, ובזמנינו הרי תחית המתים קרובה מאד, כי העולם מתקיים רק ששת אלפים שנה כנגד ששת ימי המעשה, ואנחנו היום בשנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים, כמה נשאר עד סוף העולם מאתים ועשרים שנה, ובזמן הקצר הזה צריכים להתקיים כל הבטחות הנביאים שניבאו על מה שיזכו עם ישראל בימות המשיח, ספר ישעיהו וספרי ירמיהו יחזקאל ותרי עשר מלאים בנבואות המבטיחות לעם ישראל רב טוב בימות המשיח ובתחית המתים, כבר לא נשאר הרבה זמן לקיום הבטחות אלו, ואנו מאמינים באמונה שלמה שדבר אחד מדברייך לא ישוב ריקם, כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רינה וכל עצי השדה ימחאו כף.

במקום לקחת חצי עולם לוקח הקב"ה נשמת הצדיק שמכפרת על הדור, וזה זכות ועילוי לנשמתו שכיפר על הדור וכבר עבר מנת חלקו ביסוריו הרבים וכעת נכנס ישר לגן עדן ליהנות מזיו השכינה אצלה צדיקים והצדיקות.

האבות יודעים מה קורה לבניהם בעולם הזה וממליצים טוב עליהם

ומבואר בגמ' ברכות י"ט שהאבות יודעים ומשגיחים במה שקורה לבניהם בעוה"ז, וממליצים טוב עבורם ודואגים להם, ובפרט הצדיקים שבאים בכח מעשיהם הטובים, והדברים ידועים ומפורסמים, ואזכיר סיפור אחד מהרב יעקב מליסא ז"ל בעל נתיבות המשפט שאשתו ובתו הכלה נסעו עם עגלון גוי לעיירה לקנות צרכי חופה, ובדרך שם לב העגלון שיש להם כסף עמהם והכניס אותם לבית מסוים ועשו מדורה ע"מ לשרוף אותם, ולפני שנכנסו לאש נכנס גנרל גדול וכך ניצולו, ואח"כ בא אליהם הרב בחלום ואמר דעו לכם שנכשלתם באיסור יחוד ונתחייבתם מיתה, והשתדלתם הרבה להציל אותכם ולא עזב, עד שעליתי יותר למעלה ואמרתי שאני בא בכח הספר שחברתי ובכך הצלתי אותכם, למדנו איך שהאבות משגיחים על בניהם מלמעלה, וכן יש סיפור מאמו של בעל הפרדס שממנו משתלשלת משפחת מרן החזו"א זללה"ה, לכן תתחזקו בזה שאביכם קיים ודואג לכם, וזכויותיו הרבים יעמדו לכם, ובפרט כאשר נלקח לכפר על הדור, הרי השותף השלישי שהוא הקב"ה, ימלא את מקומו, וכמו שכתוב יתום ואלמנה יעודד, ואתם קרובים יותר להקב"ה למלא כל משאלות לבכם לטובה, וכאשר תרגישו כך ישמח ד' במעשיו, ויהא לפניו נ"ר שאתם מבינים אהבתו לאביכם ולכם, וממילא מובן שהכל לטובתו ולטובתכם והמקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ותזכו במהרה לראותו בתחית המתים ויהא אהבה ואחוה ושלוש ורוב טוב לכל המשפחה.

כעתירת המשתתף בצערכם וצער כל ישראל...

הרוח מחזיקה את הגוף

דברי התנחומים שעיקרם בחיזוק האמונה והבטחון, להתבונן בתלאות עם ישראל מתחלת יצירתו בכל הדורות, ולראות איך שהכל לטובה, פעמים רבות מאד רואים את הטוב בעוה"ז, ועיקר תכליתנו העוה"ב, שרואים את נצחיות עם ישראל, והדורות שנשמרו עקב הצרות, כל הדברים האלו נשמעו מפי יקירנו ביתר שאת, כאדם שמדבר ממרום, ומביט על העולם השפל מלמעלה, מתוך היסורים הנוראים שהיה מתפתל בהם, כאשר נשם מעט לרווחה, היה מודה ומשבח על היסורים, מעודד ומחזק כל

שומעיו באמונה ובטחון, הדברים חזרו על עצמם פעמים רבות והגיע למצב שכל תרופות ההרגעה לא הועילו, ולא מצא לעצמו מקום מרוב כאבים, עם כל זה היה מביע רגשי תודה להקב"ה בשמחה, והנהיג עצמו בשמחה ובמאור פנים, בכל זמן שהיה מסוגל לזה, וכל חיותו בשנים אלו היה בגדר נס, וניכר איך שרוח האיש הזה כלכל מחלו, והרוח החזיקה את הגוף שה' מוכה ופצוע בכל אבריו, רוח האמונה והבטחון.

ע"י היסורים זוכה לעלות לעולם שכולו אור

ראינו לנכון להעתיק כאן מכתב מרן זללה"ה באגרות ח"א סי' ר"א שביקש ממנו השואל להורות לו מה הוא צריך לתקן ועל מה באו לו יסוריו, וכמדומה שכל המכתב מתחלתו ועד סופו עם כל המשמעות האצורה במלות הקצרות שבו, ניתנו להאמר על יקירנו זצ"ל.

וז"ל "דבריו היוצאים תמיד מעמקי הלב, נכנסים לעומק לבי ומאד אני נרגש תמיד מדבריו החוצבים להבות אש בחזק אמונה בהשגתו ית', ואין אפשרות ברגשות נפשי המלאים המיית אהבה והערצה, לראות ח"ו חובה, ולהצביע על חטא שבעקבותיו עברו מה שעברו, ובכלל נסתרה דרכי ההשגחה מבני אדם, ואמנם חביבים יסורים לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא, ומהדקים את הקשר בין יצור ליצורו ית', ומעלים אותו לעולם שכולו אור, מורם מנטיות גופניות, וזה כל האדם, ואשרי חלקו".

ואמנם זכה ע"י היסורים לעלות לעולם שכולו אור, כמו שהעיד על עצמו שהרגיש איך שתכונותיו הטבעיות ג"כ השתנו, וזכה להדק את הקשר בינו ליצורו ית', וזיכך נפשו להגיע נקי וזך לגן עדן, ודבריו היו חוצבים להבות אש בחיזוק אמונה בהשגחת השי"ת, והרגיש כי את אשר יאהב ד' יוכיח וכאב את בן ירצה, וזה הבן אשר האב שמח בו, שמבין גודל החמלה והאהבה שביסורים, כי בשעה שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, ומסיימת המשנה אם כך המקום מצטער על דמם של רשעים שנשפך ק"ו על דמם של צדיקים, ועמו אנכי בצרה, ואעפ"כ כדי להטיב לאדם בתכליתו, כביכול הקב"ה מצטער אותו ביסוריו, היש אהבה גדולה מזו, וכאשר הבן מרגיש ומבין זאת כמה נ"ר הוא עושה לאביו בזה, והוא הבן יקיר האהוב והחביב.

כמה שמחה היתה לו כשזכה ללכת לביהכ"נ בתוך יסוריו, כשזכה ללמוד עם חברותא, כשזכה להניח תפילין ולהתפלל בזמן, כל מהלך היום סביב התורה והתפלה והמצוות, ולא סביב עצמו, רבים השיב מעוון, למד ולימד מסייע ומעודד מייעץ ומחזק, בלי גאווה בלי כבוד, על אף כשוריו הגדולים במחשבה ובמעשה, וה' נכנע לרבותיו באין אומר ואין דברים, הרב פסק ואין להרהר יותר, גם כשהיה לו מה להשיב.

דמות מיוחדת של קירוב לבבות של חסד יחד עם דקדוק המצוות, עמל בתורה שנים רבות בהתמדה ובירור הסוגיא להלכה, בשימוש חכמים ובדיבור חברים.

הבית הפרטי תמיד עסק בעניי הכלל להחזרה בתשובה בכל מיני אופנים, וכפי שהעידו רבים על עצמם שנהנו מזה, ברוחניות וגשמיות.

השנים האחרונות היו בגדר נס, שהרוח החיה את הגוף, עד שנזכך גם הגוף לרוח, ואז שבה הרוח אל אשר נהנה.

יסורי זיכוך של אהבה וקורבה

אמנם נסתר דרכי ההשגחה מבני אדם, אבל כל אחד מרגיש בבטחון שהיו אלה יסורי זיכוך של קורבה ואהבה, כי כולם ראו איך שהתעלה מזה לאיש מורם מעוה"ז איש קדוש וזך, היתכן להרגיש כאן יסורי כעס ותוכחה, הרי ראינו כמה קירוב ואהבה הם הביאו, והם בעצמם הנחמה והעידוד, שידענו שהגיע לתכלית האדם בעולמו, ולא בשנים רבות ועושר וכבוד ישמח האדם, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ונזכה כולנו לראותו בנחמת ציון בקרוב ובתחית המתים, כעתירת הקרובים בלב ונפש ומשתתפים בצערכם

הרגשת הקשר הרוחני נותנת כח לסבול

הצור תמים פעלו ואמנם מהעוה"ז נסתלק הצדיק, אבל בגן עדן נולד הצדיק, וכנראה אביכם זצ"ל נמנה עם שרידי הדור העבר מזכי הרבים שנסתלקו בשנה זו, ובזכות סילוקם העולם קיים.

כששמע אהרן הכהן שבניו קרובי המקום הם מיד וידום אהרן, שמתחלה חשש שמתו מפני גודל חטאם, אבל כששמע שהוא אשר אמר ד' בקרובי אקדש, נחה דעתו, וכן הדבר בפי כל על אביכם הצדיק שמסר נפשו להעמיד תלמידים עובדי ד' ועוסקי תורתו באהבה ובחירה יתירה, הרי זהו הסימן של בן העוה"ב שאמרו בגמ' ואזנך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בה, ועוד אמרו איזהו בן העוה"ב ענוותן ושפל ברך שייף עייל שייף נפיק וגריס באוריתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, ונאמנים עלינו דברי חז"ל כאילו ראינו בעינינו ואילו הי' מתגלה בחלום ומספר לנו על חלקו המיוחד בגן עדן היינו מקבלים הכל בהרגשה אחרת, ואמנם הקושי נשאר קושי, והצער נשאר צער, אבל הרגשת הקשר הרוחני נותנת כח לסבול, ועלינו להתחזק באמונה בדברי חז"ל ולהתעודד מזה, ואז יהא השכר כפול יותר מאילו נגלה לנו הדבר מן השמים.

כשרואים את ההשגחה

בטוחים בהמשך קיום ההבטחה

וכאשר רואים את ההשגחה, בטוחים בהמשך קיום ההבטחה שהקב"ה מגדל את היתומים יתום ואלמנה יעודד, שלשה שותפין הם באדם, וכאשר הקב"ה לוקח אחד מן השותפין הרי הוא ממלא את מקומו, והרבה משפחות בישראל זכו רק בגלל היתמות, וכל משפחת טורצ'ין המפוארה זכו בגידול שמים מקטנותו.

כבר הראונו מן השמים איך שכל העולם אין לו בסיס, וברגע כל בטחונם של כל האומות מתערער, בין בבריות בין בחכמת הרפואה בין במסחר ופרנסה, בלי קולות וברקים בלי מלחמות, ומזה תתחזקו שאתם בידי הקב"ה ומבוטחים יותר מכל העולם, תתחזקו בכבוד אם שיש בה גם כבידו אב תתחזקו בסבלנות ועידוד זה לזה בלי גבול, ובזה ישמח ד' במעשיו, וגם אביכם יהא לו נ"ר מזה, וידוע שהעולם קרוב מאד לקיצו, ויה"ר שנוצח כולנו לראותו במהרה בתחית המתים והמקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

לשמוח כדי לשמח את הקב"ה שקרוב אליכם יותר מכל

בכל מקום בתורה ובנביאים ובכתובים מבואר שהקב"ה קרוב ליתומים ואלמנות, והוא נקרא אבי יתומים ודיין אלמנות, וכתב כי כה אמר רם ונשא וגו' להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים, למדנו שכנגד מה שהקב"ה מרום וקדוש הוא שוכן אצל הנדכאים ושלי הרוח, להחיות רוחם ולבם, והם הקרובים אליו יותר מכולם, ואם הם מצטערים הרי זה מצער אותו יותר מכל אדם שמצטער, שהרי הוא שוכן אתם כדי לשמוחם.

לכן כל מה שתעשו לשמוח את נפשכם תגרמו בזה שמחה להקב"ה, וחלילה לחשוב שיש פה איזה ריחוק וכיו"ב, כמו שהוזכר בחז"ל על ילד שאביו נשאו על כתפיו, ופגש הילד באדם אחר ושאל אותו האם ראית את אבי, אמר האב אני אוריד אותו רגע על הארץ, ואז כבר ידע היכן אני, כלומר כמה כפיות טובה לבן הזה שאינו מעריך שאני נושא אותו על כתפי ומונע ממנו כל מאמץ.

דעו שהקב"ה אוהב אותכם ומיצר בצערכם, וכל מה שתעשו למנוע צער מעצמכם, תעשו נחת רוח לפניו, חזקו ואמצו וישועת ד' כהרף עין, נשמח לראותכם ולשמוע ולעזור.

הרבה בתים הצליחו ע"י שהקב"ה מילא את מקום האב

כתוב בתהלים פרק ס"ח אבי יתומים ודין אלמנות א-לקים במעון קדשו, וכן כתוב בתורה עושה משפט יתום ואלמנה, שלשה שותפים באדם וכשנגזר על אחד השותפים להפסיק את הטיפול, הרי אחד השותפים ממלא את מקומו, הרבה בתים הצליחו ע"י שהקב"ה מילא את מקום האב, יותר מאילו האבא הי' חי בעצמו, ובפרט שהאבא בעצמו מליץ יושר ומשגיח על בניו מלמעלה.

צריך להחדיר אמונה זו עמוק בלב, ואיש את רעהו יעזורו לחזק ולעודד, ולנהוג בסבלנות וברחמנות בין האחים, ולשמור מאד על כיבוד אם, כל אחד חייב להרגיש שהוא ממלא את מקום האבא, ולא בפקודות וחינוך, אלא בנתינת הרגשת בטחון

הרגשה שדואגים לי, וזוהי הנחת רוח הגדולה שבידכם לגרום לאבא, ובזה ישמח השם במעשיו שאתם כמסייעים לו בהתנהגותכם בהיותו ממלא מקום האבא ז"ל.

התחזקו בבטחון שהקב"ה אביכם מעתה באופן מיוחד, והוא קרוב אליכם לשמוע ולמלא כל מבוקשכם, אל יעלה על לבכם שום הרגשה של ייאוש, של אזלת יד, האמת היא ההיפך שאתם קרובים אל הקב"ה יותר מכל בני אדם, ועתידכם מובטח יותר מכל אדם, אם לא תתייאשו, התרחקו מעצבות ועצבנות, תעודדו ותחזקו הגדולים את הקטנים, תקבלו עליכם לנהוג בסבלנות מיוחדת לקטנים ולגדולים, לעזור להם בלימודים, לעזור להם בהרגשה הטובה, שתהי' אורה טובה ונעימה בין כולם.

נחמה אמיתית היא רק ביד ד'

אנו אומרים בבהמ"ז בשבת כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות, נחמה אמיתית ומושלמת היא רק ביד בעל הישועות כאשר יראנו בסופו של דבר איך שהכל היה לטובה בחסד וברחמים לטובת העוה"ז והעוה"ב, ואז נודה ונשבח אודך ד' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, ואמרו בגמ' משל לשני בני"א שבאו לנסוע בספינה למסחר האחד הספיק והשני איחר, והצטער מאד על איחורו, לימים שמע שטבעה הספינה והתחיל מודה ומשבח, וע"ז נאמר ישוב אפך ותנחמני, למדנו שענין התנחומין בזה שיראה האדם איך שהכל היה לטובתו, אנחנו מאמינים שהכל לטובתנו כדכתיב בנים אתם לד' א' לא תתגודדו וגו', ומסביר הרמב"ן בשם האבן עזרא שהבנים סומכים על אביהם שעושה הכל לטובתם וגם כאשר אינם מבינים הם יודעים שהוא מבין יותר טוב את טובתם, והרמבן מסביר עוד טעם שבני ישראל בנים להקב"ה ונשמתם חוזרת לאביהם ואין המיתה אצלם אבדון כמו אצל הגוים, ושואל הרמב"ן א"כ למה בוכים כלל, והשיב כי האדם שנפרד מאהובו לזמן רב ג"כ בוכה מרגש האהבה שלא יראה את אהובו, ועלינו לצאת בעקבות הראשונים לדעת במה להתנחם, והנה נאמר וידום אהרן, ופירשו בגמ' שתחלה היה אהרן בוכה מאד, וכאשר אמר לו משה רבנו שעליהם נאמר בקרובי אקדש אז הוא נרגע, כי בתחלה חשש מי יודע פשעם וחטאתם, וכאשר שמע שהם קרובי ד' ולא מתו בעונש ונקמה אז הוא נרגע וידום אהרן, וכן ריב"ז נתנחם על בנו שהחזיר פקדונו בשלום, וכן ר"ע עמד על ספסל בבית הקברות ואמר לכל המלוים שהוא מנוחם על מיתת בנו ר' שמעון, כי יודע שהוא בן העוה"ב ע"י שזיכה את הרבים בהלויתו שבאו כולם

לכבוד התורה, למדנו שהנחמה שלנו היא כאשר אנו יודעים שהוא בן העוה"ב והנה יודע כל שער עמי כי אשת חיל היתה והפליאה את כל שומעיה בבטחון באמונה ועליה נאמר איזהו בן העוה"ב ואזניך תשמענה וגו' זה הדרך לכו בה, והקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש, נשמה שירדה לעוה"ז להשלים השנים במספר הזה, ואילו ראינו מקומה בגן עדן היינו מתנחמים, ונאמנים עלינו דברי חז"ל כאילו ראינו בעינינו.

אין מקומו של בן המלך ב"כפר" כלל

בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמון כמה יעברון כו', אביכם הישר והצדיק זצ"ל שמו הלך לפניו בטוב לבו וביושרו, רוח הבריות נוחה הימנו וזה הסימן לרוח המקום נוחה הימנו, וזוהי הנחמה האמיתי אשר זכה האדם לעבור את העוה"ז כראוי ולהגיע לתכלית המוליכה לחיי הנצח בגן עדן ובעוה"ב, וכמו שאמר מרן החזון איש זללה"ה שהדרגה הגדולה היא לעבור את העוה"ז בלי עננים שבין אדם לחבירו, וזהו הסימן שנאמר בגמ' לבן העוה"ב כל שהבריות אומרות עליו שהדרך שהוא הלך בה היא הדרך הטובה והישרה.

בנים אתם לד' אלקיכם עם ישראל בפטירתם חוזרים לאביהם שבשמים, הם לא מתים אלא חוזרים הביתה, כמו שכתוב בזוהר משל למלך ששלח את בנו לכפר אחד ללמוד תכסיסי מלכות וכשהגיע הזמן שיחזור הביתה שלח את המלכה להביאו, ובני הכפר בכו על שהוא עוזב אותם, ומשיבים להם הרי מראש הוא בא לכאן רק לזכות להיות בהיכל המלך והמלכה, ואין מקומו בכפר כלל, ועכשיו חזר הביתה לכבודו, לכן כתוב בנים אתם לא תתגודדו על המת, כי אתם בנים לד' אתם חוזרים הביתה, וידוע שהעולם קרוב לקיצו לימות המשיח ולתחיית המתים, כך שהפרידה היא לזמן קצר, והמקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ונזכה כולנו לראותו מהרה בתחית המתים ובביאת משיח צדקינו.

א"ה, העתקתי ממכתב אחר שנתבאר בהרחבה יותר:

איתא בזוהר פרשת ויחי נשמת הצדיק יורדת לעולם ללמוד דרכי הנהגת המלכות, משל למלך שנוגד לו בן ושלחו לכפר לגדלו וללמדו דרכי היכל המלך, כאשר שמע המלך שבנו כבר גדל, מה עושה עמו מרוב אהבתו שולח את אמו המלכה להביא אותו להיכלו ושמוח

אתו כל היום, כך הקב"ה הוליד את הנשמה העליונה הקדושה, ושלח אותה לכפר, זה העוה"ז, שיגדל וילמדו אותו דרכי היכל המלך, כיון שידע המלך שבנו גדל והגיע הזמן להביאו להיכל המלך, מזה הוא עושה באהבתו את בנו שולח את המלכה להביאו להיכלו, הנשמה אינה יוצאת מן העולם עד שמגיע המלכה ומביאה אותה להיכל המלך ונשארת שם לעולם, ועם כל זה מנהג העולם שבני הכפר בוכים על זה שבנו של המלך נפרד מהם, היה שם פקח אחד ואמר להם על מה אתם בוכים, וכי לא בנו של המלך הוא, ואין ראוי לו יותר לדור עמכם אלא בהיכלו של אביו, כך משה רבנו שהיה פקח ראה את בני הכפר בוכים, ע"ז אמר בנים אתם לד' א' לא תתגודדו, ואילו ידעו הצדיקים את זה היו שמחים ביום שהגיע זמנם להסתלק מן העולם, וכי לא כבוד גדול הוא שמגיע המלכה בשבילם ומכניסה אותם להיכל המלך לשמוח בהם המלך כל יום שהקב"ה משתעשע רק בנשמת הצדיקים בא וראה אהבת כנסת ישראל לפני הקב"ה מתעוררת ע"י נשמת הצדיקים למטה, שעליהם עומדים העליונים והתחתונים כמו שכתוב וצדיק יסוד עולם בברכת גמור חתימה טובה ובשורות טובות בכל הענינים.

להתבונן בחלקה הטוב בגן עדן ולהתנחם בכך

שמענו דברים מיוחדים על צדקותה של אמכם ע"ה על האמונה והבטחון על הישרות ועל החינוך של כל הבית, וקבלת היסורים באהבה, הדברים מרגשים ומחייבים, באשר מסתלקים הצדיקים לכפר עלינו, ואמרו בגמ' שאהרן הכהן ע"ה נתנחם כאשר שמע שבניו קרובי המקום הם, שעליהם נאמר בקרובי אקדש ואז וידום אהרן, וכן בפטירת אשת חיל נות הבית עטרת בעלה אם הבנים השמחה כעת בחלקה בגן עדן הנחמה היא בידענו שקרובת המקום היא, כאשר אמרו בגמ' איזהו בן העוה"ב ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בה, ונתנו בגמ' סימן זה כדי שנדע מה קורה בשמים, והרי סימן זה נתמלא במלואו ברגשי הערכה מיוחדת, ואמרו כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורים, ואמרו שהעוה"ב נקנה ביסורים שנאמר ודרך חיים תוכחות מוסר, ואמרו כל המצדיק עצמו מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה, ואמרו וכיראתך עברתך, שלפי דרגת היראה מדקדקין עליו יותר לפי צדקתו, וסביביו נשערה מאד, שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפי' כחוט השערה, וכל השמח ביסורים שבאין עליו מביא ישועה לעולם, כל נחמות אלו לחזק ידיעתו בחלקה הטוב בגן עדן, וכאשר ימשיכו בניה ובנותיה בדרכה

יהיה מזה עילוי לנשמתה, ואמנם שמענו שזכתה לגדל בניה ובנותיה בדרכה המיוחדת בתורה ויר"ש וכל מדה נכונה והמקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ונזכה במהרה לראותה בתחית המתים בגאולה השלמה כעתירת המשתתף בצערכם.

וכבר אמרו בגמ' שהמתים יודעים מה נעשה עם בניהם ומשגיחים עליהם והזהירו בכיבוד אב מאד.

מעשה תהיו יותר קרובים

במה אנחמכם על פטירת אביכם הרה"צ זללה"ה אשר זכה ... בנים אתם לד' אלקיכם אשר אצלו צרורה נפש אביכם בצרור החיים, ולפי מעשיו הטובים והמיוחדים אשר שמענו אפשר להתנחם במה שידענו שחלקו עם הצדיקים בגן עדן, התחזקו בבטחון ותדעו ששלה שותפין באדם והכל נעשה מאהבה להיטיב עמכם ועם אביכם, ומעשה תהיו יותר קרובים להקב"ה באשר הוא לקח גם חלק אביכם ונעשה אביהם של יתומים ודיין אלמנות להיטיב עמם כרחם אב על בנים, ויה"ר שתזכו להתעלות ולעשות נ"ר לפניו ית"ש, ולהתחזק מאד בכיבוד אב, ובזה תקיימו גם כיבוד אב, ויהיה עילוי גדול ונ"ר לנשמתו, ובעל הישועות ובעל הנחמות ינחם אתכם ויראה לכם נחמת ציון ובנין ירושלים ותתבשרו בשורות טובות בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

בקבלת יסורים באהבה מונעים צער השכינה

בהגיע ימי היארצייט ... העתקנו קצת מדברי רבותינו במעלת היסורים, ואמרו העוסק בתורה ובגמ"ח וקובר את בניו מוחלין לו על כל עוונותיו, ובתו הגדולה של הגר"א נפטר הלפני הנשואין כאשר כבר התכוננו לחתונה, וגם בנו מת, ובאה אמו אליו בחלום ואמרה שלא יתאבל יותר מדאי האדם צריך להיות שש ושהם שהוא חי ויכול לתקן.

מעשה באחד מתלמידי הגר"א שחלה מרוב צער ופחד אשר שמע מהגר"א על יסורי הגיהנם, ועל דקדוק הדין על כל דבר, והלך הגר"א לבקרו ואמר לו שהכל אמת בחומרת הדברים כמו ששמע, אבל נחמה אחת יש לו והיא שהיסורים מורידים הרבה מהחשבון, ועוד אמר שאלמלי היסורים לא מצינו ידנו ורגלנו בדין, וכן אמר החפץ חיים שבעולם האמת יצטערו למה לא קיבלו עוד קצת יסורים.

ואמרו בגמ' שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורים, אלו הן תורה וארץ ישראל והעוה"ב ואמרו כל השמח ביסורים הבאין עליו מביא ישועה לעולם, וכן אמרו שעיקר מעלת היסורים לקבלם מאהבה.

ובאמת בקבלת היסורים באהבה מונעים הרבה צער השכינה כדתנן, שאפי' על דמון של רשעים שנשפך הקב"ה מצטער, וכ"ש כשמייסר את בנו לטובתו והוא אינו מתייחס לזה באחרה, הרי הצער כפול גם נתינת היסורים וגם חוסר ההבנה שהם לטובתו, אבל כאשר הוא מבין ומרגיש שהם לטובתו הרי זה עושה קשר נפשי מיוחד, וכלשון מרן זללה"ה חביבים יסורים לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא, ומהדקים את הקשר בין יצור ליוצרו יתברך, ומעלין אותו לעולם שכולו אור מורם מנטיות גופינו, וזה כל האדם, ואשרי חלקו. עכ"ל.

לפעמים שולחים יסורים גדולים כדי להקל את צער הפרידה

וענין היסורים הגדולים יסורים של אהבה שקיבלה אותם בשתיקותא ומיבעי רחמי, מלבד כפרת העוונות וזיכון גדול ליכנס לגן עדן מיד, יש בזה סיוע שלא יצטער האדם ומשפחתו על סילוקו מן העוה"ז, כי רבו היסורים הגדולים, ויש הרווחה מסוימת בסילוק הנשמה, כענין שכתב הרמב"ן דזה שנסתתמו ממש רבנו מעינות החכמה זה ה' בדרך נס שהרי לא כהתה עינו ולא נס ליחה, אלא כדי שלא יצטער על סילוקו מן העוה"ז שהרי כבר אינו יכול ללמוד תורה.

חכמות נשים בנתה ביתה דורות ישרים מבורכים כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד', ירשו את ההתמדה בתורה ודקדוק המצוות והצנע לכת, כל זה באופן טבעי, בלי צורך לחנכם ולחייבם בזה, תנו לה מפרי ידיה קמו בניה ויאשרוה, ראו גידולים שגידלתם ששם שמים מתאהב על ידיהם.

ויה"ר מבעל הנחמות שישלח דברו וירפאנו וינחמנו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ונזכה לראותה במהרה בתחית המתים עם כל ישראל, ותזכו לנחת שלימה מכל יו"ח והצלחה בכל ענינים ברו"ג, ללמוד וללמד להגדיל תורה ולשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה בבינת הלב ושמחת הלב כל הימים.

עניינים פרטיים

צער מיתת אשתו של אדם

כשרצה הקב"ה להראות לבני ישראל את חורבן ביהמ"ק איך שיהיו טרודים וטרופים ולא יוכלו להתאבל ולהאנח ולבכות, אמר ליחזקאל הנביא שיראה להם מופת ודוגמה ממנו, ואמר לו בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו' ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב, וביאר להם הנביא שהוא המופת כה אמר ד' א' הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם ומחמד נפשכם ובניכם ובנותיכם וגו', למדנו שהמשל לאדם שחרב עליו עולמו בית מקדשו ובניו ובנותיו, זו היא מיתת אשתו, וכן אמרו סנהדרין כ"ב א' וא"ר יוחנן כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאילו חרב ביהמ"ק בימיו, ואמרו שם עולם חשך בעדו ופסיעותיו מתקצרות ועצתו נופלת שמאבד יישוב הדעת, מי יוכל לנחם גודל הכאב הזה, שהמשילוהו לחורבן ביהמ"ק ותוצאותיו נפילת כל האדם, הגרע"א ז"ל במכתבו מתאר צערו מפטירת אשתו שהיתה בערך בגיל הזה, ואין אדם יודע דרכי ההשגחה וטובה, בודאי כאשר נסתלק אחד מן השותפין הרי השותף הראשון מתחייב למלא מקומו כמו שכתוב אבי יתומים, וכן אמם תחונן עליהם מלמעלה בזכויותיה הרבים, בשעה שאדם מצטער שכינה מצטערת עמו, ובפרט בצער גדול כזה, כשהאדם משתתף בצערה ונוטה להתנהג באמונת אהבה לנהוג ע"פ הבטחון שהכל לטובה הרי עי"ז מונע צער השכינה ומתהדק הקשר עמה ומעלהו לעולם שכולו אור, רק בעל הנחמות יכול לנחם נחמה אמיתית ומושלמת, אנו בטוחים שהפרידה קצרה כי קרובה הישועה לבא כאשר הובטחנו מן הנביאים על רוב הטובה בימות המשיח שזה חייב להתקיים בעוה"ז שקרב קיצו, ורוב הצרות הם הסימנים שנאמרו בגמ' על חבלי משיח שהם כמו חבלי יולדה שקשים יותר ממשיך כל הזמן אבל זמנם קצר.

הרבה מגדולי ישראל

שנשוותיהם נפטרו בצעירותם

עוד אוסיף תנחומין מיוחדים ... אין אשה מתה אלא לבעלה, וכבר שמענו על שלימות המיוחדת של הבית הזה, בהערכת האב ואשתו, ונסתרה דרכי ההשגחה מבני אדם, ואמנם חביבים יסורים לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא ומהדקים את הקשר בין יצור ליוצרו יתברך, ומעלים אותו לעולם שכולו אור מורם מנטיות גופניות, וזה כל האדם, ואשרי חלקו, דברים אלו כתב מרן החזו"א זללה"ה לאדם שחלתה אשתו ושאל מה צריך לתקן, ויה"ר שתנוחמו מן השמים ותזכו לגדל בניכם ובנותיכם לתורה ולחופה ולמעש"ט והרבה מגדולי ישראל שנשוותיהם נפטרו בצעירותם כהגר"א והגרע"א, ומאד עמקו מחשבותיך כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם ואנו מבקשים יהי נא חסדך לנחמנו, שנראה איך שהכל הי' רק לטובה, ותמצאו מנוחה נכונה בעוה"ז ובעוה"ב כשלימות הרצויה לפניו ית"ש בהשקט ושלווה ונחת רוח כל הימים, והמקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

תלמיד חכם לא מת

ושם אמרו על משה רבנו ע"ה שבשכר שמסר נפשו על ישראל זכה בכתב תורה וקרן אור פניו, שמא תאמר הואיל ונכנס משה לבית עולמו ניטל ממנו אותו מאור פנים ואותו הכתר ת"ל ולא קם וגו' [פנים אל פנים] אורן עליהן לעולם ולעולמי עולמים, ולא משה בלבד אלא כל ת"ח שהוא יושב ועוסק בתורה מקטנותו ועד זקנותו ומת עדיין לא מת, אלא בחיים הוא לעולם ולעולמי עולמים שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים כו' והיכן הוא ישיבתו תחת כסא כבודו, (ילקוט תשא).

מיתה משונה

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות ישראל הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעליכם, זהו חלק מנוסח ברכה רביעית בבהמ"ז בבית האבל, וכבר שאל משה רבינו ע"ה זו תורה וזו שכרה והשיבו הקב"ה שתוך כך עלתה במחשבה לפני, וכמסופר בחז"ל על הרוגי מלכות, וכתוב נתנו את נבלת עבדיך וגו' בשר חסידך וגו'.

והנה לנפטר בעצמו ודאי דהכי עדיף ליה טפי, כמו שאמרו שכל הני סימן יפה לו שלא נקבר כהלכה ושמת מיתה משונה, ומבחינת הצער הרי באופן זה אין לו צער כלל, ויש לו כפרה ותיקון מושלם, ויש להתבונן מה באים ללמדינו בזה מן השמים, ולפי שהדבר פשוט שמיתת הצדיק הזה באה לכפר ולהגן על הדור, אשר כל יודעו ומכירו, וגם כל מי שאינו מכירו וזכה להפגש עמו, נהנה ממאור פניו בשפע טוב לב, מאור פנים שמשמחת את הבריות ומשפיע עליהם תקוה ואחווה, מאור שנובע משמחת התורה מטהרה ומקדושה, והנה במצב דורינו אם לא היו מקבלים את הכפרה הזו בזעזוע כזה, לא הי' הדבר משפיע ומעורר הלבבות כ"כ, כענין שאמרו דילפא תכלא לא בפתא, והיות והמטרה העיקרית היא להגן ולעורר, וגם זו טובת הנפטר, לכן בחרו מן השמים הקרבת הנשמה הגדולה הזאת באופן היותר מועיל לתועלת האמיתית.

וכשנפטר חתנו של החפץ חיים הרצ"ה ז"ל בצעירותו היתה בתו בוכה למה לקח הקב"ה דוקא אותו, ואמר לה החפץ חיים שרה'לה שרה'לה מה את בוכה, הקב"ה הי' צריך ליקח חצי העולם, ובמקומם לקח את הצדיק בעלך, וכך ניתן לומר על הצדיק הזה, שנלקח מאתנו במקום חצי העולם, ולא רק במקום מיתת חצי העולם אלא במקום מיתה משונה לחצי העולם, כמו שמצינו בחז"ל שהמכות שהכו את הנביא הגינו על כל ישראל שלא ימותו בחרב.

וראיתי כתוב כשמתה בתו של הגר"א סמוך לחופתה פתאום, אמר הגר"א יש נספה בלא משפט, שלפעמים הקב"ה לוקח נפשות טהורות כדי שנדע שבכל עת יהיו בגדיך לבנים וראוי לפחוד ממיתה, וטוב הדבר להם, אבל צער לעולם, וסיפר הגר"א שגילו לו בחלום שאילו הי' יודע מה שזכה בשכר קבלת היסורים באהבה, הי' רוקד משמחה כיום חופתה ממש.

יקר בעיני ד' המותה לחסידיו, ואמרו בשעה שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת וכו', אם כך המקום מצטער על דמן כו', ק"ו על דמן של צדיקים, ויה"ר שזוכה לשוב

בתשובה שלימה, ובעל הנחמות ינחמכם במהרה בתוך שאר אבילי ציון וירושלים, ויאיר עינינו ולבנו לעשות רצונו ויכפר לנו על כל חטאתינו ונזכה במהרה לראותו בתחיית המתים עם משיח צדקנו.

על מי שנטרפה דעתו

תניא בתוספתא ברכות פ"ג ה"ה בן עזאי אומר כל שלקה בגופו מפני חכמתו סימן יפה לו כל שלקה בחכמתו מפני גופו סימן רע לו, הוא ה"א אומר כל שנטרפה דעתו מפני חכמתו סימן יפה לו וכל שנטרפה חכמתו מפני דעתו סימן רע לו, בעולם הנשמות אין חילוק בין קטנים לגדולים בין חולים לבריאים, שכ"ז משינוי הגוף, ומי שחלה ע"י התמסרות לתורה, וגם ע"ז נשאר בלא חטא, נוסף ליסורי הנפש שהם המכפרים הגדולים, בודאי נשמתו צרורה בצרור החיים ונהנית מזיו השכינה, בהסתלקות דודינו הגאון הצדיק זללה"ה לעולמו לקח אליו את בנו יקירנו ר' מרדכי ז"ל עמו במחיצתו, כענין שאמרו פרידה אחת יש לי ביניכם ואי אתם רוצים להביאה אצלי, יה"ר שיהא שלו' במנוחתם ויתוקנו בשלימות הרצוי' לפניו ית"ש.

לטובתי נשברה רגל פרתי

במדרש שמשוה רבינו ע"ה שבר את הלוחות מפני שראה שהכתב פרח מהם, באותה שעה נגזרה גזרה על ישראל שילמדו אותה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטירוף ומתוך הדחק ומתוך שאין להם מזונות, [למדנו שדוחקא דת"ח נגזר כבר בזמן מתן תורה, ומסיים המדרש] ובשביל אותו הצער שהם מצטערים, עתיד הקב"ה לשלם להם שכרן לימות המשיח כפול ומכופל, שנאמר הנה ד' א' בחזק יבא וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו וגו', ואומר מי הקדימני ואשלם, לטובתי נשברה רגל פרתי שתהא משכורתי שלמה, [המשפט הזה הורגל במדרשים בגלל סיפור שלא דם שהי' רגיל לתת הרבה צדקה, והעני, ובאו חכמים למגבית והגיע לביתו עצוב ושאלה אותו אשתו מדוע פניך חולניות, השיב בגלל שאין לו מה לתת, אמרה לו אשתו יש לנו שדה אחת שאנו מתפרנסים ממנה בקושי, תמכור חציה ותתן לחכמים, ואנחנו נתפרנס

מהחצי הנותר, וכך עשה, כשבא לחרוש את השדה שנשאר לו שקעה רגל פרתו באדמה ונשברה, ונוסף לו צער, והוצרך לחפור סביב הרגל התקועה באדמה, והנה נתגלה לו אוצר טמון באדמה ואז אמר לטובתי נשברה רגל פרתי, ומאז היה זה "למשל" כל צער שנהפך לטובה אומרים לטובתי נשברה רגל פרתי], וכן אהרן אמר אילולי קורח לא עמדה לי אותה הברית שנאמר זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר וגו'.

לכתך אחרי במדבר

וידום אהרן כיון שידע אהרן שבניו ידועי מקום הן, שתק וקיבל שכר, שנאמר וידום אהרן, מתחלה לא ידע אהרן אם העונש סימן לעוונות נסתרים, וכאשר שמע שעליהם נאמר בקרובי אקדש, שתק וקיבל שכר, ואמנם גם כאן מתאימין הדברים בהבטה כללית על כל מסכת החיים, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה.

ואמרו חז"ל ששלש מתנות טובות ניתנו לישראל, וכולם לא ניתנו אלא ע"י יסורים, תורה וארץ ישראל ועולם הבא, וכאן באו שלשת המתנות יחד ביסורים, מתאים לומר עליה מה שנאמר על רות הוגד הוגד לי את אשר עשית ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת וגו', כמה מסירות נפש למען התורה היה בעזיבה זו, לעזוב בית מלא נדיבות הלב בחן בחסד במאור פנים באופן מופלא, ארץ טוב אשר לא תחסר כל בה, ולעלות לארץ ישראל ולחיות בבדידות בארץ ... שאין בו אלא תורה בלי מושגים של עוה"ז, וע"ז מסיים הפסוק ישלם ד' פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם ד', וכמו שזכתה לתורה להעמיד דורות ישרים מבורכים שכולם תורה וענוה ויראת שמים, כן תזכה לגן עדן ולחיי העוה"ב, שהרי לא נהנתה מהעוה"ז לא בתענוגים ולא בכבוד, ונשארו כל הזכויות לחיי הנצח כמ"ש ותהי משכורתך שלימה, מעם ד' אלקי ישראל וגו' לחסות תחת כנפיו.

שמחות ומועדים בשעת אבל

לשמור על שמחת הרגל

בפרוס החגים בדרך כלל נפגשים ביותר במה שלא זכינו להיותו זללה"ה עמנו לעת כזאת, והדבר משרה עצבון בזמן שנצטוונו בשמחה וראך שמח, ולכן יש לזכור את העיקר כי הכל לטובה ובחסד וברחמים, ועלינו להתאמץ לקיים מצות שמחה ברגל כראוי ולפום צערא אגרא, ולכן יש להשתדל להסיח דעת ולהנהיג את החיים במסלול הרגיל לטובתנו ולטובת הילדים וכל הסובבים, והמנחם ציון נחמנו ונזכה לעלות לציון ברנה וכהנים בעבודתם, (מכתבי התעוררות ח"ב כ"ג).

היו רגילים לומר שיש שטן מיוחד לבטל שמחת הרגל, ולפעמים הוא בא בכח מצוה של הרהורי תשובה העיקר למנוע המצוה, ובגמ' שבת קמ"ה ב' אמרו שבחול"ל שמחים יותר בחגים מבארץ ישראל מפני שהגזירה לבטל שמחת החג נגזרה רק על ארץ ישראל, שכתוב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתי וכל מועדה, וא"ר יצחק אין לך כל רגל ורגל שלא באתה בולשת לצפורי, וא"ר חנינא אין לך כל רגל ורגל שלא בא לטבריה אגמון וקמטון ובעל זמורה, פרש"י לבז ולחטיל עליהם עול, ולא שמתכווין לבטלן משמחת הרגל, אבל הקללה גרמה לכך, למדנו שביטול שמחת החג יש בה גזירה מיוחדת בלי סיבה מיוחדת, וכל שכן..., דברים של מה בכך יכולים להעכיר את הדעת ולהשרות עצבון.

שמחתם של שלשת השותפים

אמרו חז"ל שלשה שותפים באדם, הקב"ה ואביו ואמו, והנה כעת בזמן נשואי הבת עם חתן מיוחד בתורה ומדות ויראת שמים, הרי השותף השני בודאי שמח, ויש לו עלייה גדולה בגן עדן על שזכה לגדל בניו ובנותיו בדרך הנכונה בתורה ומדות טובות ויר"ש,

וזוכה כעת להמשך הדורות כפי הראוי בתכלית הבריאה ולקראת משיח, וגם רואה בעולם האמת שהכל הי' רק לטובה, ושמח בחלקו.

שמחתו של השותף הראשון תלויה בשותף השלישי, כי בשעה שאדם מצטער שכינה מצטערת, ואם זוכים להתגבר בזמן כזה ולהסיח דעת מהעצב הגדול ולהתרכז רק בשמחה, עושים נ"ר להקב"ה, וגם יש בזה קידוש השם לראות שיש מאמינים שהוא הטוב והמטיב ואוהב אותנו כאהבת אב לבנו ויותר מזה, ומגבירים את השכל על הרגש להבליט את האמונה והבטחון.

והיות והמצוה גדולה מאד, למנוע צער השכינה, ולקיים שמחת כלה, ועידוד לילדים על תקות העתיד בחייהם, והרגשה טובה לכל המשפחה והסובבים, הרי השטן משתדל בכל כחו לערבב את השמחה בתוגה, ובפרט שבמצב הזה מתעוררים רגשות החוסר והצער הגדול, וצריך התגברות מיוחדת, ואשריכם כשתזכו לזה, כאשר זכיתם עד עכשיו להתגבר ולחנך בתבונה ושלוה והרגשת בטחון ותקוה לכולם.

דמעות גיל וצער

לכל המשפחות היקרות, הנמצאים בשמחה של בנין בית חדש בישראל, הבנויה על חורבות ירושלים, מעורבת בדמעות גיל וצער, אשרינו שזכינו ואוי לנו שלא זכינו, אין לנו ספק שאביכם הצדיק משתתף בשמחה זו ושמח לעצמו שמחה שלימה, כי בזכות שנקטף מהשמחה בעוה"ז, נכנס נקי לגן עדן, שצער זה נחשב לו ליסורים גדולים, אע"פ שבעולם האמת אין לו שום צער מזה, כי הוא רואה איך שהכל לטובה ומביאים אותו מגן עדן להשתתף בשמחה של מצוה, כדאיתא בזה"ק פרשת פנחס דף רי"ט ור"כ, על הפסוק ישמח ישראל בעושיו לשון רבים, ולא כתוב ישמח ישראל (בעושהו או) בעושו, שכל המשתף שם שמים בשמחתו הקב"ה מביא אתו את אביו ואמו מגן עדן שיטלו חלק עמו בשמחה של מצוה, והרי שמחת נשואין זוהי שמחה של מצוה לבנות בית נאמן בישראל, וכמו שאנו מברכים שיש תשיש וגו' משמח ציון בבניה, וממילא גם אביכם הצדיק שמח בה שמחת שמים שהיא שמחה שלימה, והצער היחיד הוא ההשתתפות בצערכם כענין שכתוב עמו אנכי בצרה, ושנינו במשנה אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי כו' ואם המקום מצטער כו'.

וכאשר תתחזקו בידיעה הזו באמונה ובבטחון, יהיה לכם כח לחזק את השמחה שבאמונה, שכל מאי דעביד קוב"ה לטב עביד, וכאשר תדעו ותבינו שבשביל אביכם הצדיק מה שנדמה לנו כצער זוהי שמחה ונחמה, ואין מושגים גשמיים בשמים, ורק הטוב הנצחי לנגדו בנפשו ורוחו, תוכלו להתחבר לשמחה באמת, ועי"ז תהיה שמחת אביכם הצדיק מושלמת יותר, ואמנם יש דיני אבילות, וחובת האדם שלא לשכוח את ההפסד של סילוק האדם מן העולם, שאינו זוכה להוסיף בזכויות ומצות, וכמו שביאר הרמב"ן שעיקר הבכי הוא בגלל שגזר דין המות שנגזר על האדם זה בחטאו של אדם הראשון, שאל"כ היה האדם חי לנצח, וכיון שכל ענין המות מגיע מהחטא לכן בוכים אע"פ שידענו מראש שסוף האדם למות, ומבאר הרמב"ן על הפסוק בנים אתם לד' אלקיכם, ולא תגודדו על המת, לפי שאתם בנים של הקב"ה ואין המיתה אצל בני ישראל אבדון, כי נשמתם צרורה בצרור החיים על כנפי השכינה, וגם סופה לחזור אלינו בתחית המתים, ואין זו אלא פרידה זמנית, ובפרט בזמנינו שהגאולה קרובה לבא.

לדקדק בדיני אבילות

להעריך דיני האבילות

אחים יקרים תתברכו למזל טוב ולשמחת עולם, הרגשות המעורבות של עצב ושמחה, מובנות וטבעיות, אבל אצלינו עם ישראל שאנו בניו לד' א', הכל נראה אחרת, כי גם אלו שאינם עמנו בגופם, הרי הם עמנו בנפשם, ואנו עתידים להפגש עמם לחיי עולם, ובפרט בזמן שמחה הרי הקב"ה מביאם מגן עדן לשמוח בשמחת בניהם כמ"ש בזה"ק על הפסוק ישמח ישראל בעושייו לשון רבים, ואחרי שידענו שהכל לטובה, וכל מה שנעשה רצונו ית' ייטיב לאבותינו בגנזי מרומים, וכל בנין חדש בעם ישראל מרבה כבוד שמים ומביא את העולם לתכליתו, והמצוה לשמח חתן וכלה כדי שיהא בנינים שלם לתכלית הנרצה, ממילא השמחה אינה שכחת העצב, כי ידענו שישמח ישראל בעושייו, ולכן נוצרנו.

ואני מתפלל על המרגישים נחיתות בהיותם יושבים בצד, במקום להרגיש מכובדות ברוב הערכה, כמה כיבוד אב יש בזה כאשר רואה שבניו מכבדים את זכרו, ואינם שוכחים אותו, כמה עגמת נפש יש לנשמה שבאה לביתה בתוך השבעה ורואה פטפוטים וכיו"ב, וכן בשמחה כמה הרגשה טובה יש, כאשר הבנים שומרים על כיבוד אב בלי זיוף, ביחד עם ידיעת האמת ומצוות השמחה כמו בעיניו ביה"כ"פ ביחד עם שמחת הכפרה.

ומבואר בגמ' שכל י"ב חודש גם נשמת הצדיקים נשאת בעוה"ז, וגם עולה לגן עדן, אבל עדיין לא נקבעה במקומה בגן עדן, שהקשו בגמ' איך העלה המכשף את נשמת שמואל מקברו, ותרצו תוך י"ב חודש, [כך הקשו הגוים לחכמים והשיבו להם כן], וא"כ מלבד המצוה של אבילות יב"ח, עד הזמן שנגזר שישתכח המת מן הלב, הרי גם הנשמה נמצאת עמנו בעוה"ז, והרי מסקנת הגמ' בברכות י"ט שהמתים יודעים מה שקורה בעוה"ז עם בניהם ועניניהם, א"כ ההתנהגות באבילות במה שקבעו חז"ל, יש בה כבוד ויקר, וכל שנוהגים באמת כפי ההלכה, ולא רק לצאת יד"ח, רק אז יש בזה תועלת, אבל העשייה המזוייפת אין בה כיבוד אפס אצל החיים, וקל וחומר למתים.

אין ספק שבשמים מקבל אביכם כבוד ויקר בזמן נשואי בנו, להרבות כבוד שמים תכלית הבריא, על שזכה לגדל בניו לתורה ויר"ש ולעשות נ"ר ליוצרו ית"ש.

מכתבים נוספים

להאמין שהכל נעשה מאבינו אב הרחמן

בצער הגדול הזה אין כח ובינה באדם לנחם אתכם, רק בעל הנחמות אשר בידו נפש כל חי, והוא מצטער עמכם כדכתיב עמו אנכי בצרה, ואמרו במשנה שבשעה שאדם מצטער שכינה מזה הלשון אומרת מרוב צער קלני מראשי קלני מזרועי, כלומר איני מוצאת מקום מרוב צער, רק בידו לנחם אתכם.

וענין הנחמה כאשר ידע האדם איך כל זה הי' לטובתו, הרמב"ן מסביר בנים אתם לד' אלוקים לכן לא תתגודדו ותתלשו שערות על מות, כי יהודי שמת איננו אבוד, אלא חזר אל מקומו המיועד לו תכלית כל ימי חייו, בזוהר אומר משל למלך ששלח את בנו ללמוד תכסיסי מלאכה בכפר, כאשר הגיע זמן שהוא ראוי לחזור להיכל המלך, שלח המלך את המלכה להביא את הבן הביתה, ובני הכפר התחילו בוכים למה לוקחים מהם את בן המלך, ומשיבים להם שעליכם להבין שמקומו של בן המלך הוא בהיכל המלך ולא בכפר, ואמנם נשלח כאן לתקופה מסוימת, אבל אין מקום זה התכלית שלו, כך הוא היהודי בעולם הזה, אנו בטוחים כי כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

אבל גם עם הידיעה הזו הצער קשה, אבל אם היה מגיע אלינו בחלום ומספר לנו כמה טוב לו בגן עדן הרי הינו מתנחמים קצת בזה, כי זה כל תכלית חיינו בפרוזדור של העוה"ז, אנו בטוחים שטוב לו בעולם האמת אחרי שסבל כל כך הרבה יסורים, והבן הקטן מציל את הוריו מגיהנם, כמ"ש במדרש שהוא אומר לפני הקב"ה בעוה"ז נפטרתי בעון ההורים, עכשיו יבואו ההורים בזכותי לגן עדן, והקב"ה מקבל דבריהם, הרמב"ן שואל אם ככה למה בוכים כשנפטר, והוא משיב כי אדם שבנו נוסע לחו"ל ויודע שלא יראה אותו שנים רבות, הרי הרגש מעורר בכי בפרידה הזו, ועוד שעיקר המות מגיע מחטא אדה"ר, וזה לא טבע ברייתו מעיקרא, ובזמנינו שהגאולה קרובה א"כ גם הפרידה היא קצרה, ובקרוב נזכה לראותם בתחית המתים בזוהר הצדיקים, והמקום ינחם אתכם

בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ויתן לכם ולכלתכם כח אמונה ובטחון להאמין שהכל נעשה ע"י האב הרחמן האוהב אתכם, ותבינו ותרגישו איך שהכל לטובה ותצליחו בכל עניינים ברוחניות וגשמיות לשמחת עולם

כשלא נותנים לשמוח מתוך היסורים

זה מראה אהבה מיוחדת

כמדומה שמאז בריאת העולם לא הי' מצב כזה שכל העולם כולו בסכנה שוה, חוץ מהמבול, כמו שאומרים ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע, אבל דבר שכולל כל העולם זהו דבר חדש, ללמד שאין נסתר מחמתו, אין להיכן לברוח, אין רודף ואין נרדף, אין שולט ואין עבד, כולם שוין.

כמובן כל מה שקורה בעולם זה בשביל ישראל, ובדאי הזעזוע של כל העולם שייך לחבלי משיח, אבל אין המטרה שיכנסו ללחץ, כי בדרך כלל זה לא מביא תועלת רוחנית, אלא ההיפך, המטרה היא להתחזק בדברים הרגילים שנצטוינו, מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך וגו' סור מרע ועשה טוב, ואין טוב אלא תורה, בקש שלום ורדפהו, לשמור על השלום והבטחון, לזכור שכאן הכל פרוזדור וכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, זהו הסוף של הסוף שניתן לתקן את הנצח נצחים של תכלית הבריאה.

חז"ל ציוו להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו, למעט בכל דבר מעט לזכר ירושלים, תכשיט אחד פחות, מאכל אחד פחות, זכר לחורבן בבית, אפר בראש חתנים, כשמונעים מן האדם שלימות השמחה ביום שמחתו, כשרוצים לשמוח מעט מתוך היסורים, וגם את זה לא נותנים בשלימות, זה מראה אהבה מיוחדת, כי זה נחשב כיסורים, וזה באמת ובהתבוננות לא מגרע מעיקר השמחה, הרי זכינו ליסורים גדולים שבהתבוננות הם חסדים להוסיף הגנה לתכלית הבית החדש שנבנה כחברות ירושלים, ויה"ר שמהרה ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ד' וגו'

שישו ושמחו בשמחה של מצוה בסימן טוב ובמזל טוב

ויה"ר שיעלה הזיווג יפה בכל מילי דמיטב דור ישרים יבורך בשמחה ובטוב לבב כל הימים.

